

V Ljubljani, v oktobru 1915.

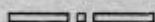
POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XXXVI.

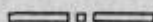
Štev. 5.

Urejuje M. J. Nerat v Mariboru.

V s e b i n a :

1. <i>Dr. K. Ozwald</i> : E. Meumann, začetnik „Eksperimentalne pedagogike“	201
2. Iz šolskega dela: <i>Pavel Fleré</i> : Analiza šolskih spisovnic.	203
3. <i>Fränčev</i> : Nekaj listov iz praktične filozofije, kakor jo je pisal T. Carlyle.	216
4. <i>Dr. Ivan Lah</i> : Pater Hipolit in njegov „Orbis pictus“.	227
5. Slovstvo : Ocene	232
6. Razgled : Šolstvo	239
7. Razgled : To in ono	242

Last in založba

Zaveze avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Agitirajte, pridobivajte novih naročnikov za naše liste, ki so :

Učiteljski Tovariš, Popotnik, Zvonček.

Iznova pozivamo vsa okrajna učiteljska društva, naj store svojo dolžnost v polnem obsegu! Vsi na delo!

POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 6 K, pol leta 3 K, četrť leta 1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v.

☛ Za časa vojne izhaja Popotnik vsak drugi mesec v dvojnem obsegu. ☚

Naročnino in reklamacije sprejema Zavezin* blagajnik Fr. Luznar v Kranju. — Rokopise je pošiljati ravnatelju M. J. Neratu v Maribor, Kaiserfeldgasse štey. 21/II.

:: Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar. ::

Dr. K. Ozvald:

E. MEUMANN, ZAPOČETNIK „EKSPERIMENTALNE PEDAGOGIKE“.

Hrepenenje njegovega življenja je bilo —
zboljšanje in oplemeničenje notranjega človeka.

Frid. Meumann (brat).
Dal se je globoko zgrabit od velikih vprašanj svoje dobe ter je s pobudo in delom posegel v struje raznih dob.

Iz obsmrtnice.¹

»Mlada veda psihologična pedagogika žaluje za svojim voditeljem. Dne 26. aprila je v Hamburgu preminil prof. dr. Ernst Meumann. Pljučnica ga je po kratkem trpljenju iztrgala od novih velikih načrtov, ki se jih je bil z veseljem lotil. Globoko prizadeta se začjenja pedagogika zavedati nenadomestljive izgube.«

Ko sem, moram reči do skrajnosti osupel, prebral ta uvod Meumannovemu geniju posvečenega nekrologa, mi je v prvem trenutku bilo, kakor da je refleksija o ničevnosti človeškega bitja in žitja potrkala na vrata moje duše. Saj je z Meumannom šel svetovno znan izsledovalec in čisto izreden kulturni delavec jedva 53 let star tje, od koder ni povratka.

Kdo je bil Meumann in kaj je dal človeštvu, da učeni svet danes objokuje njegovo prerano smrt? Bil je — oče »eksperimentalne pedagogike« in prvoboritelj na področju znanstvenega mladinoslovja ali, kakor pravi poklican ocenjevalec njegovega dela, — »voditelj nove smeri v pojmovanju in rešetanju vzgojeslovnih vprašanj«.

¹ Ki jo † Meumannu posveča uredništvo in založništvo od njega ustanovljene ped. smotre »Zeitschrift für pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik«.

Meumannu je bilo do tega, se znanstveno lotiti pedagogičnih vprašanj, t. j. tako, da dobi vsak »zakaj?« svoj neomajni »zato!« In glavni pogoj uspehu na znanstvenem polju je: 1. da si prav staviš vprašanje, 2. da ubereš pravo pot pri iskanju resnice, t. j. da izbereš pravo metodo.

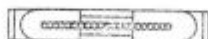
Meumann je bil izprva psiholog. Prihajajoč iz Wundtove šole, je začel vedno bolj uvaževati eksperimentalno pot do dušeslovnih ciljev, t. j. proučujoč duševna dejstva kakor so: občutenje, predstavljanje, pomnjenje, čustvovanje, hotenje... In kako bi pač resnega izsledovalca naše duševnosti ne mikala na poizkusu sloneča metoda, ki ji je srčika v tem, da ti je možno duševne pojave, katere bi želel raziskovati, poljubno (v tuji duševnosti) povzročiti in izpreminjati. — Ker pa mi n. pr. pesniškega stvarjanja, ki bi mu pravkar hotel znanstveno pretresati njegov bitek, pač ni mogoče poljubno, nekako na povelje povzročiti, čeprav bi mi za poizkusno osebo bil priznan pesnik na razpolago, je v tem tudi že rečeno, da se eksperimentalna metoda, kakor polna lavorik prihaja iz prirodoznanstva, dá le na posameznih, dasiravno obširnih področjih psihologije uspešno rabiti. Z drugimi besedami: eksperiment je samo ene vrste pot, ki sicer zanesljivo vodi do psihologičnih izsledkov, toda le na teh in področjih, poleg še drugačnih, a prav tako upravičenih metod, ki jih samo za resnico stremeči dušeslovec ne sme prezirati. In čeprav se posamezni zastopniki raznih psihologičnih smeri (glavne so: eksperimentalna, »čista« ali deskriptivna in pa psihologija würzburške šole) v marsičem pobijajo, se vendar da reči, in to spričo vsestranski priznanih izsledkov, »da o eni stvari pravzaprav ni več spora: namreč o tem, da se psihologija ima posluževati empiričnih in sicer kar se le da eksperimentalnih metod, kajpada na podlagi »natančne analize in pojasnitve svojih pojmov« (Messer).

V Wundtovi šoli se je torej Meumann učil rabiti in ceniti dušeslovni eksperiment. In porajajoče se »stoletje otroka«, ki ga je začela oznanjati E. Keyjeva, je bolj in bolj jelo uvidevati, »da so to, kar imenujemo vzgojo — z ozirom na vzgojevalca in pa gojenca — v svojem jedru deji psihičnega oblikovanja in da vse, kar je v zvezi z živo vzgojo, očituje duševno plat« (A. Fischer). In prodirajoče naziranje, da vzgojni posel ni drugega, nego »odkrivanje in pa kultiviranje duše«, je našlo moža, ki je s svojim duhom treznega in neumornega izsledovalca postavil eksperiment v znanstveno službo vzgojeslovnih vprašanj. Bil je to E. Meumann, privatni docent filozofije in psihologije na lipskem vseučilišču, ki je tako postal oče pedagogične psihologije ali eksperimentalne pedagogike.

Eksperimentalna pedagogika hoče torej eksaktnim potem, t. j. s pomočje eksperimentalne metode priti do dna onim duševnim pojavom, ki tvorijo bistvo vzgoji in pouku. »Zato pa je v prvi vrsti Meumannovo zanimanje mikal ter mu kar po vrsti znanstvena vprašanja vzbujal duševni proces v pojmujočem, se učečem, slušajočem, delajočem, vprašajočem otroku in pa v učečem, velevajočem, vodečem vzgojevalcu«. Da je tej panogi pedagogičnega stremljenja položil trdne temelje, to je veliko delo Meumannovo, ki ga bo nepristranski zgodovinar moral častno povdariti.

Sicer pa vzoja in pouk vsebujeta poleg psihologične še celo vrsto drugih strani. Kdo izmed nas, ki stojimo dan na dan med šolskimi klopni, bi ne vedel, da je, če hočemo uspehov, treba uvaževati tudi anatomsko, fiziologično, družabno svojevrstnost otroka, oziroma mladeniča in mladenke. In Meumann, ki je osebno rad iskal stika z ljudsko šolo in zlasti z njenim učiteljstvom, je polagoma tudi te strani pritegnil v krog svojega zanimanja ter jim skušal na strogo znanstven način pronikniti do jedra. Kot trajen točmač tega prizadevanja Meumannovega je in ostane po njegovih zaslugah na veliko osnovani zavod za oblikovanje mladine in mladinoslovje (Institut für Jugendbildung und Jugendkunde) v Hamburgu.

Število Meumannovih spisov, ki so precej verna slika njegovega razvoja, dejanja in nehanja, skratka njegove svojevrstne osebnosti, je veliko. Njegov znanstveni Credo pa vsebuje brez dvoma ogromno delo v 3 debelih zvezkih poprečno skoraj po 1000 strani, ki je pred kratkim izšlo v 2. izdaji z naslovom »Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik und ihre psychologische'n Grundlagen.« A kratek prikaz glavnih vprašanj s torišča eksperimentalne pedagogike (462 str.) nudi priporočljiva knjiga »Abriss der experimentellen Pädagogik« 1914.

IZ ŠOLSKEGA DELA.

Pav. Flerè:

ANALIZA ŠOLSKIH SPISOVNIC.

Ni še posebno dolgo, kar je padla v šolski svet ideja prostega spisja. Klic je izviral iz spoznanja otroške produktivnosti, in pustilo se je tej proste roke. Metodiki prostega spisja pa so se omejili na iskanje spisovne snovi. Takole je bilo: osvobodili so otroka oblike, a še vedno so ga imeli navezanega na snov, odvrkli so formo, a pridržali so si bistvo; pri čemer so pa pozabljali, da svoboda ni svoboda, če je omejena v svojem bistvu.

Čisto naravno je bilo, da je morala priti vsa zadeva enkrat na mrtvo točko, kjer obtiče besedniki, in ti so zdaj žalostno gledali, odkod naj pride pomoč. Začele so se iz njihovih vrst samih tožbe o neuspehih prostega spisja, in danes se smejejo oni, ki so pri oznanjevanju evangelija protestirali v imenu šole. Kajti izkazalo se je, da proroki, ki so trdili, da s tem prostim spisjem ne pridemo naprej, niso bili slabi, a z veseljem lahko trdimo, da je bilo tem slabše prorokovanje. Ne vračamo se ne.

Takoj prvič, ko se je ustavila zadeva, se je slutilo docela pravilno, da mora priti rešitev od otroka samega. A — so dejali metodiki — mi mu moramo pomagati. In pomagali so otroku, da izvleče obtičani voz prostega spisja, s takozvanimi otroškimi temami. Poslej pa so se kosali privilegirani in nepriviligirani — prvi še bolj — metodiki in pedagogi, kateri bodo spravili na dan več takih prostih otroških tém; nemška spisovna metodika jih je nagrmadila skladanice, da so se zadovoljno muzali še splaseni pristaši prostega spisja, češ: o zdaj pa pojde. Našlo se je mazilo za stroj, spoznali so, da je treba poleg oblike vendarle reforme tudi pri snovi. To so vzeli iz otroškega življenja, kajti »iz svoje notranjosti naj producira otrok«, so nas učili. Te teme so bile ožje in širše; kdor je hotel dati otroški naravi več prilike, da se pokaže v vsej svoji individualnosti, se je odločil za širše. Obsežni, široki naslovi so dopuščali prostosti: bil je širok vrt, na katerem se je našlo marsikaj, a ograjen je bil še vedno, in še vedno je bila ograjena individualnost, da se je morala sukati le na tem prostoru ter iskati snovi le tukaj. Taka ograja je časih res toliko ograja, da se je skoro sploh ne čuti, in priliko bom imel opozoriti še pozneje na njo; a ograja je le še vedno.

Tako je iskala metodika iz sebe ven za otroke; res da je apercipirala v otroški narava, a konečno je bil le preparat, kar ji je vračala. In zopet se je bilo bati mrtve točke, na kateri pa obtiči prosto spisje za vedno, životari še nekaj časa, potem pa naj bi bilo pokopano.

Od tu ga je rešilo ob koncu koncev vendar spoznanje, kje da je treba iskati na pako. Kritika je odprla spisovnice in je začela svoje analitično delo tukaj; ne v metodikah, da jih izboljša, ne v eksperimentiranju z otroškim duhom na podlagi znanega, ne v podajanju surogatov, ampak v preiskanju onih izdelkov, ki so nastali, je treba priti do poti, kako so nastali. Naslov, ki je bil dan, nas ne briga, nam je le za misli, ki jih je nihal otrok k temu naslovu, nam je za pot, ki jo je hodil pri tem delu — ne, še več: za vsak gibljaj, za vsako njegovo kretnjo nam je, kaj je izražala pri tem opraviilu, za izraz lica, ki se zrcali v zapisanem; spoznanje mora priti, so rekli, kajti otrok še ni tako pokvarjen, da bi ne bilo na njegovo lice rdečice, če je treba, da ga je sram, da bi ne bilo v njegovih očeh ognja, če ve, da je vreden pohvale.

Ta kritika je bila leta 1910, tudi objavljena pod naslovom »Unser Schulaufsatz ein verkappter Schundliterat«; naslov knjige je povedal dosti, vsebina še več. Kritika je izzvala poleg priznanja tudi ogorčenje, a dela to ni motilo. Na spoznanju se je pričelo ter se smotreno nadaljevalo, leta 1912, se je pokazalo javno v knjigi »Der Weg zum eigenen Stil.«¹

Tukaj se brezpogojno zahteva: »Učitelj spisja v bodočnosti svojih spisovnic ne bo več korigiral, pač pa jih bo proučeval«. In mal poskus v takem analiziranju hočemo napraviti tukaj na spisovnicah srednje in višje stopnje dvorazrednice v Letušu v šolskem letu 1914/15.

*
*   *
*

V začetku tega šolskega leta sem bil še tudi jaz na stališču »otročkih tém« in sicer, ker sem prostosti iz prepričanja naklonjen, onih s prav širokim obsegom. Dal sem torej otrokom skupen naslov, oni pa so določali svojim izdelkom prave naslove (podnaslove) sami, primerne snovi, ki so jo pravkar obravnavali. Prvi spis na pr. je imel skupni naslov: »Iz počitnic«; torej obsežen dovolj, da si je iskal vsak otrok svojo snov. Seveda je imel veliko napako, ki sem jo spoznal šele pozneje, in o kateri bo še govor. Obdelani snovi je bil nadpis »Iz počitnic« preobsežen, zato so si napravljali po lastnem spisu otroci manj splošen, zato pa bolj karakterizirajoči naslov, na pr.: »Kako smo lovili pri vinogradu polha, ko smo obirali jabolka«, »Obiranje hmelja«, »Kako smo vpregli psa«, »Otročje veselje«, »Doma na paši«, »Veverica na orehu«, »Materina bolezen«, »Na vojsko«, »Kako je bilo v počitnicah«, »V gozdu« itd.

Ti podnaslovi kažejo že sami, da so bili nekateri otroci v zadregi, o čem naj pišejo. Nekateri so si sicer spis omejili na poseben dogodek, drugi takega dogodka ali niso imeli, a pa ni bil nobeden tako živ, da bi ga lahko svoj čas, pozneje, kadar so ga zapisali, reproducirali. Zato so tudi njihovi naslovi splošni, a kolikor splošnejši je naslov, toliko slabši je spis. Naj navedem tukaj nekatere iz te serije:¹

¹ Ker smo o I. delu v »Pop.« govorili že pred dvema letoma, o II. pa prinese razgovor »Pop.« letos na drugem mestu, ne opozarjamo še na tem mestu dalje na ti kužigi, zlasti, ker bi se tudi preveč oddaljevali od načrta v tem spisu. P. F.

¹ Pri navajanju spisnih izdelkov naprej toplo obžalujem, da mi zaradi omejenega prostora v »Popotniku« z nepriobčenjem prav vseh spisov ni mogoče podati popolne slike o delu. Pripomniti pa moram, da so priobčeni izdelki od najrazličnejših učencev — dobrih in slabih — ter da so stilistično docela taki, kakor mi jih kažejo spisovnice, samo slovniške in pravopisne pogoške sem vzel po popravil, ker govorim le o spisu, torej o slogu. P. F.

Kako smo lovili pri vinogradu polha, ko smo obirali jabolka.

Neko nedeljo dopoldne so rekli oče, da gremo k vinogradu po jabolka. Popoldne se odpravimo od doma in smo šli nekaj časa po cesti. Pri neki kapeli se zavije pot na desno in šli smo po tej poti dalje. Ko pridemo do vinograda, smo začeli obirati. Nekaj časa obiramo, kar zagledam jaz polha, ki je sedel na veji. Mislim ga prijeti, a kar hitro mi skoči dol. Jaz hitro splezam na tla in za njim. Pa zleti mi na višje drevo. Zaženem palico in spet zleti dol. Potem mi je ušel v gozd in ga nisem več videl. Obirali smo naprej, in ko smo obrali, smo šli domov.

Kaj je poglobitna napaka pri tem spisu? Dogodek o polšji lovi se je vtisnil otroku v spomin le kot dogodek, ni pa vedel o njem več posameznosti; postal je medel, in onega življenja, ki nam ga obeta naslov, ne najdemo več v njem. Zakaj? Med časom, ko so obirali pri vinogradu jabolka, in med časom, ko je otrok to zapisal, je bil prevelik odmor. Le še nejasno se spominja na vse in tako nam tudi opisuje. Kako se vleče na pr. ona pot k vinogradu, kamor so šli neke nedelje, za katero niti več ne ve, kedaj je bila; kako brez življenja spet obirajo, nekaj časa! Da bi bil kriv temu mrtvilu otrok, je izključeno, kajti njegov poznejši spis, napisan neposredno po tem, ko se je vršilo (kako je prišel do zapisanja, pozneje), se glasi:

Kaj sem delal pri vinogradu.

Oče so ravno prišli v gorco, ko pridem v vinograd, in rečem jim:

»Južino sem prinesel.«

Oče rečejo:

»Daj sem!«

Dam jim, sedejo, se odkrijejo ter spravijo k južini, meni pa naroče:

»Le idi po vinogradu in pobiraj trte, katere sem skopal ven!«

Jaz grem in pobrem po celi vrsti, potem pa grem k očetu in rečem:

»Sedaj pa mi nalijte eno steklenico vina in eno steklenico jesiha.«

»Kaj greš domov?«

»Mama so mi rekli, naj hitro pridem.«

Oče mi natočijo in pravijo:

»Le glej, da ne ubiješ.«

»Saj se nisem napil, da bi padal,« se zasmejem in odidem,

Nalašč sem postavil ta spisa enega in istega otroka skupaj, da se vidi razlika v pripovedovanju, ki je nastala pač le vsled tega, ker je prvi spis čakal na priliko, da pride do zapisanja ter je izgubil tačas barvo in življenje, drugi pa je bil napisan takoj, ko je še vse živelo v spominu.

Da podkrepim to svoje naziranje, naj navedem iz prve naloge »Iz počitnic« še nekaj spisov ter jim pridenem nekatere poznejše, tudi takoj zapisane od istih otrok.

Veverica na orehu.

Bilo je neko nedeljo popoldne. Bili smo vsi pred hišo. Kar zašumi na orehu. Pogledam gori. Bila je veverica, ki je pobirala ostanke. Spodim jo z glasnim krikom. Skočila je ter letela po drevesu. Gonil sem jo dolgo. Potem je skočila na streho. S strehe pa je letela v gozd.

Kako živo zna opisovati ta deček, naj pokaže naslednji spis:

V jami.

V nedeljo popoldne sta prišla Puncerja k nam, da bi šli po šibe za butaro, že od daleč je zaklical Miha:

»Lojz, ali boš šel po šibe?«

»Malo počakajta, da se napravim.«

Kmalu sem bil pri njima in smo šli po šibe. Že smo hodili po gozdu, kar zakliče Miha:

»Poglejta, jaz sem že vijolico našel!«

»Kaj misliš, da je jaz še nisem imel?«

»Pa tako lepe ne.«

»Tisto pa ne vem.«

»Kaj se bosta prepirala, ali ne vesta, po kaj smo šli gori?« reče Tona. Komaj Tona izgovori, zajucka nekdo nad nami. Hitro smo šli na vrh. Tam so bili moji prijatelji. Bila sta Škrubova dva, Joščev in Butejev. Vsi vprek so kričali:

»Kaj pa delate?«

»Saj vidite, kaj delamo,« sem rekel jaz.

»Bežite, bežite, šibe nabirat! Pojdite raji z nami v tisto luknjo.«

»Saj res, sedaj si bomo pa kapnikov nabrali,« smo klicali vsi.

Kmalu smo bili pri luknji. Prvi je šel Joščev, za njim pa jaz. Spustila sva se najprej po neki skali v luknjo. Ker se pa jaz nisem mogel obdržati, sem pa stopil Joščevemu na glavo.

»As,« je zavpil. Potem sva šla dalje in si svetila. Ko smo bili v luknji, so nam pogasnile vse luči. Kolikor morem, se zaderem:

»Prinesite luč, mene je strah!«

»Saj jo nesem,« je rekel Butejev ter prinesel luč.

Potem so mene potišali nekam gori, da bi nabral kapnikov. Ko sem nabiral kapnike, so kričali od spodaj:

»Lojz, meni kapnikov, jaz sem te tiščal gori!«

Drugi spet:

»Lojz, meči doli kapnike!«

Ko so tako kričali, mi je začelo žareti po govtancu.

»Kaj je, da se tako kadi?« Nič odgovora.

Hitro sem letel ven. Ker pa nisem imel nobene luči, pa butnem v skalo. »As, kaj pa je to?« sem zavpil.

Ko sem prišel na svetlo, so se prepirali. Vsi so šli nad Škrubovega, zakaj je nakuril. Komaj sem jih pomiril.¹

¹ Znabiti se najde kdo, ki bi rad vedel, koliko sem popravil jaz v tem spisu; do-tičniku povem, da pet vejic, drugega docela nič.

Na razliko med obema spisoma mi pač še ni treba opozarjati, saj sta kakor noč in dan, četudi ju je — vzlic vsem dvomom — napisal popolnoma sam en in isti ednajstletni deček. Primernejše za nas bo, če ob kratkem analiziramo oba spisa.

Pri prvem je bilo še, n e k o nedeljo popoldné, pri drugem, v nedeljo popoldné. Od kod to, je jasno; veverica je pač bila nekoč na drevesu, a kje je že bilo to takrat, ko je učenec pisal. Pri drugem spisu pa je ta, nedeljá le za to tukaj, da označi dotični gotovi dan.

»Bili smo vsi za hišo«. Kdo? Vsi. Kaj ste delali? Nič o tem. Nič opisa, nič življenja, nobene okolnosti. Vsi smo pač bili pred hišo — kar pa pove ravno toliko, kakor če bi rekel zapisovalec: Sedel sem v travi pred hišo. (Znabiti bi bilo to celo boljše.) Fraza bi pač ostala fraza. Kako drugačen pa je začetek drugega spisa! Kako drugačen je tudi uvod v scenerijo pri veverici, pa pri prijateljih, opis dogodka samega. Pri prvem vse sama splošnost, pri drugem najmanjši detajl:

»Prvi je šel Joščev... Ker se pa jaz nisem mogel obdržati, sem pa stopil Joščevemu na glavo.« As,« je zavpil. Potem sva šla dalje in si svetila.«

Tu bi čitatelj pričakoval celo večjo natančnost, popis prižiganja luči, kakšna luč — pa nič ni tega. Zakaj ne? Otroku se zdi to samo po sebi umevno, da mora biti v temni jami luč in zato jo samo konstatira, ker posameznost o luči ne spada v okvir razpisa; deček instinktivno prav natančno čuti, da bi tak opis razblinjal, zato mu tudi od daleč ne pride na misel, da bi se ga lotil. Luč igra šele vlogo, ko »so pogasnile«, in tedaj se tudi »zadere, kolikor more: »Prinesite luč, mene je strah!«, in zdaj šele govori o njih, pa tudi, kolikor je neobhodno potrebno. Predvsem je jama in dogodki v njej; da celo tako prevladujejo edino ti dogodki, da na koncu nitj ne izvemo, ali so prinesli dečki domov šibe ali ne. Mali zapisovalec si je pač mislil: To je vendar jasno, da smo jih prinesli, če pa smo šli po nje in smo jih rabili čez teden na Oljčno nedeljo. (To lapidarnost kaže sicer tudi pri veverici, kjer je konec pravzaprav edino, kar je dobro).

In če se zdaj vprašamo, kje je vzrok te velike razlike med obema spisoma, bomo imenovali spet kot prvega časovno razmerje. Prvi je bil napisan 13. listopada 1914., dogodek z veverico pa se je vršil pač že precej časa poprej, tedaj, ko so otresli orehe, zakaj veverica »je pobirala ostanke«; računimo torej lahko nekaj tednov. Drugi spis je opisan 23. sušča 1915., in dogodek se je vršil samo d v a d n i (Tiha ned. 21. 3. 1915.) poprej in je bil doma zapisan gotovo vsaj 22./3. Zakaj da tu ni pisal »večera«, ampak rajši »v nedeljo«? Pač gotovo, ker je računil z dnem, ko je opisoval spis v šolski zvezek.

Vzemimo drug primer, kjer je časovna razlika še večja:

Obiranje hmelja.**(Pisano 13. 11.!!)**

Letošnje počitnice sem živela precej veselo. Kmalu po dokončani šoli smo začeli obirati hmelj. Z mlajšo sestro sva prav pridno obirali, ker ni hotela imeti nobena malo nabranega hmelja. Kadar so prišli oče merit, so naju vedno pohvalili. Ko smo bili s hmeljevim obiranjem gotovi, sem pomagala doma pri poljskem delu, dokler nisem začela pasti krav. Na paši je bilo zelo prijetno. Zbralo se nas je več skupaj in smo se igrali, kurili in pekli kostanj. Če prav je bilo zelo prijetno o počitnicah, vendar sem že komaj pričakovala šole, ki se je pričela letos meseca novembra.

Večje suhoparnosti si ne moremo želeti in to je pisala dvanajstletna najboljša učenka v razredu. Kako je to mogoče? Predaleč je gradivo, napisala si je najprej naslov »Obiranje hmelja«, potem pa je pisala in hotela pisati o tem. A vse hmeljevo obiranje, ki se je vršilo že skoro pred štirimi meseci, je bilo pozabljeno, ostala je le še zavest, da so ga obirali. Zato tudi absolvira deklica to obiranje v dveh stavkih, potem se pa izgubi k poljskemu delu in na pašo. Ta je bližja kot obiranje, zato še tudi pové o nji več. Samo da to spet ne spada pod naslov, spis hoče končati in zaokroži ga z navadno frazo pridnih deklic o težkem pričakovanju šole.

In ta deklica z na pisati. Poslušajmo!

Kako sem lovila metulja.

»Oh, dekleta, ne veste, kaj sem jaz danes videla v gozdu, ko sem grabila listje.«

»Brž, brž povej, kaj je bilo tako lepega.«

»Tako lep metuljček, bil je rumen kakor solnce. Mislila sem ga ujeti, a kaj, ko se spustim za njim, mi zastavi sestra pot ter me zelo okrega, da ga moram pustiti, ker se je šele zbudil iz zimskega spanja.«

»Oj, zakaj si jo pa poslušala! Zakaj ga nisi prinesla domov, da bi ga tudi me videle.«

»Veste, da bi ga vlovila, a kaj, ko sem se ozrla za njim, ga ni bilo več. Izginil je ko kafra.«

»Oh, kako ga je škoda! Če boš še kedaj katerega videla, ga moraš vjeti.«

»Bom ga, bom.«

Kolika razlika! Tam počasno jecanje, tu polno, živahno pripovedovanje; tam razblinjenje snovi, tu en sam dogodek; tam opisovanje dela, tu slika, ki se je zgodila med delom; tu ne pripoveduje o »malo« nagrabljenem listju; popolnoma vseeno ji je, ali ga je dosti, ali malo, kar postrani omeni, da je bila pri delu.

Ampak drugi spis se je zgodil danes in gotovo je bil napisan še isti dan.

*
*
*

Bedi o časovnem razmerju dovolj primerov, izbral sem po tri tipične. Gotovo pa je opazil že vsak učitelj, da gre tu za primere iz različnih datumov: prvi so iz listopada 1914., drugi iz pomladi 1915. Raz-

lika med spisi je preočitna, da bi ne prišel že vsakdo na misel, da se je moral izvršiti v tem času poseben preobrat v metodi spisovnega pouka v mojem razredu.

In izvršil se je. Listopada 1914. sem še določal obširen okvir spisom sam, spomladi 1915. pa so pisali otroci svoje doživljaje, ki so jim izbirali snov sami. Pretrgali smo torej zvezo z vsemi dosedanjimi tradicijami spisovnega pouka ter ga postavili na novo stališče, ki je

zapisovanje dogodkov iz življenja

brez vidnega načrta, ki bi določal meje, brez spon. Podrli smo staro stavbo s starinskim, nepraktičnim zidovjem do tal, odstavili vse sipine ter jeli graditi novo poslopje z novim materialom.

In zdaj naj pripovedujem, kako se je izvršil ta preobrat.

Dva atributa zahteva za se snov, kakor se priporoča, da naj jo daje deci učitelj, da jo obravnavajo v svojih spisih: o t r o š k a naj bo i n a k t u a l n a. In vendar se ne obnese! Naj naštejemo tu samo tiste naslove, ki sem jih dal sam, da si v njenem širokem okrožju poiščejo primerno (!) snov otroci ter ji dajo potem svoj naslov:

2. odd.: Iz počitnic.

Posebni dogodki v počitnicah.
2. grudna 1914.
Iz mojega dnevnika.
Včerajšnji dan (nadzorovanje.)
Iz Božičnih počitnic.
Iz svetovne vojne. (Serija spisov.)
Zimsko veselje.
Sneženi mož pri šoli.

1. odd.: Iz počitnic

Kdo sem?
2. grudna 1914.
Z moje poti v šolo.
Včerajšnji dan.
Iz Božičnih počitnic.
Iz svetovne vojne.
Zimsko veselje.
Sneženi mož pri šoli.

Nič več! Kajti prepričan sem se, da celo tako aktualne teme, kakor je zadnja, ne vlečejo, in tu ni bilo krivo niti časovno razmerje; saj so imeli otroci skoro še mokre roke od snega, iz katerega so napravljali moža, ko so pisali spis, in vendar...

Naj pripovedujejo trije primeri:

Sneženi mož.

V torek popoldne sem šla proti šoli in sem čula kričanje otrok. Ko dospem do šole, vidim dva dečka, ki sta delala sneženega moža. Drugi dečki so bili pa pri onem možu, ki je bil že naret. Samo oči, nos in usta so mu še manjkale. Komaj so to naredili, so podrli glavo ter jo prenesli na tega moža, ki je bil ravno pred šolo. Ta mož ima namesto kape lonc, namesto rok pa metlo. Veselo je bilo za nas deklice in dečke.

13 letna.

Naša snežena moža.

Ko pridem v torek popoldne v šolo, so valjali dečki veliko kepo snega, da bodo delali sneženega moža. Ko so navalili veliko snega pred šolo, so začeli delati. Tudi po šoli so še delali, ker so imeli z njim veliko dela. Zdaj stoji večji sneženi možak pred šolo, belo oblečen, s črnimi očmi in ušesi. Na glavo so mu dali velik star lonec in spredaj ima gumbe. Blizu njega je pa še drugi. Ta je manjši.

9 letna.

Kako smo delali sneženega moža.

Včeraj opoldne pred šolo smo začeli delati sneženega moža. Kmalu je bil med velikim vpitjem naret prvi mož. Skakali smo okoli njega in se ga veselili. Na drugo mesto smo pa zvalili dve veliki kepi. Izgotoviti nismo mogli drugega moža, ker smo morali v šolo.

Pa za veseljem pride žalost. Tako je bilo danes zjutraj, ko pridemo v šolo. Oni mož, ki smo ga včeraj naredili, ni imel glave. Kmalu smo zvedeli, da ga je razdril naš Čokan, pa smo mu vse lepo povrnil.

12 leten.

Časovno razmerje tukaj ni vplivalo, tudi ni bilo premalo aktualnosti in ne otroškosti, in vendar imajo spisi še tako malo življenja. Še manj so ga imeli oni »Iz svetovne vojne«, kajti snov, dasi je aktualna, je otroškemu duhu in razumevanju predaleč, da bi moglo nastati kaj iz nje. Nekateri spisi, ki so vzeli snov iz pripovedovanja ranjencev, ki so došli domov, so še nekaj zalegli, povprečno pa niso bili prida.

Ravno tole zadnje, da so bili najboljši oni spisi, kj so vzeli snov iz pripovedovanja ranjencev, me je začelo spravljati na misel, ki se je sicer že deloma udeleževala pri nas v višjem oddelku. Tu so imeli namreč otroci dnevnik, kamor so si zapisovali dogodke, ki so se jim zdeli toliko važni, da so jih zapisovali. Vendar pa niti v teh še ni bilo onega življenja, po katerem me je toliko žejalo. Tiste dni pa dobim v roko knjigo »Der Weg zum eigenen Stil« ter se začnem vanjo zakapat. In tu sem našel dober nasvet...

Zdaj poskusi! sem si rekel. In začeli smo z

z a p i s o v a n j e m r a z g o v o r o v,

To pa je bil poslej mejnik v spisovnem pouku pri nas.

*

* * *

V razgovorih smo dobili na mah aktualno in otroško snov, zakaj otrok ne govori o drugem, kakor o tem, kar ga zanima, ne bo zapisal drugega razgovora kakor onega, ki ga zanima.

S pridobitvijo pa je zrasla tudi nova dolžnost. Razgovori, najrazličnejši, so kar deževali, samo da v kakšni obliki in s kakšno snovjo. Naj navedem tri povprečne iz prve ure, ki smo jo namenili čitanju in obravnavanju teh razgovorov;

S stricem.

»Dober dan!« sem rekla stricu, s katerim sva se sešla v prodajalni.

»Bog daj!« so odgovorili.

»Stric, kako bomo pa letos kaj pusta obhajali?«

»O, slabo, slabo.«

»Jaz mislim, da maškar letos ne bo.«

»E, komu pa bi se ljubilo v tem času še v maškare hoditi. Takih nespametnih ljudi pa menda ne bo. Seveda, saj tudi ne smejo hoditi.«

»Žalaj pa zbogom, pa recite, da pustim vaše ljudi lepo pozdravit.«

»Hvala lepa.« so odgovorili.

12 letna.

Stric gredo v mlin.

»Jože, pojdi pa se peljeva v mlin!«

»Ja če se bova naglo peljala.«

»Tisto boš pa že videl. Sedaj mi pa pojdi pomagat.«

»Ja stric, če liško naprežete.«

»Bom jo napregel, ti pa hitro potegni voz ven, da se preje odpeljeva.«

»Potem pa že dobro.«

11 leten.

Pogovor s Faniko.

Ko pridem iz šole, grem kar v prodajalno ter pozdravim: »Dober dan!«

Fani odgovori: »Bog daj!« ter reče: »Ali si že doma?«

»Da, prišla sem iz šole,« odgovorim.

Fani me je vprašala, kaj smo se učili, ter odgovorim, da smo zgotavljali načrt šolske sobe. Rečem: »Jaz sem risala za Leskovšek.«

»Kako to, da nisi ti za se?«

»Ker me tedaj ni bilo v šolo, ko so začeli, danes pa Leskovšek ni bilo.«

10 letna.

Gotovo je, da ni to začetniško delo nič posebnega, v svoji obliki odlomkov ima tudi več stilistiških napak. Prvi zapisek ima na pr. v stavku, ko modruje stric o nespametnih ljudeh, znak prisiljenosti, kar tudi je; to dokazuje tudi dejstvo, da je razgovor tamkaj prekinjen in nepopoln. Drugi zopet je napravil skok s tem, da ni vsaj na kratko označil tega, kar se je zgodilo med izgovorom predzadnjega in zadnjega stavka. Če prav zelo malo pomemben, je vendar še najboljši tretji razgovor, ker je zaokrožen od kraja do konca; izdaja pa s svojimi mnogimi vezniki, z nedosledno rabo direktnega in indirektnega govora malo klepetuljico, kar je dotična učenka res.

Naj omenim na tem mestu: Komur je za to, da prav dobro spozna bistvo svojih otrok, naj jim pusti pisati take razgovore. Otroci pišejo, kakor govore in njihov jezik jih razodeva.

Tako se je torej začelo to prosto zapisovanje. Pisali pa si otroci snovi niso v šoli, to bi bilo že prepozno: ko se je dogodek ali razgovor pripetil ali vršil, takrat je bila otrokova dolžnost, da ga je zapisal, prej ko je mo-

gel, če se mu je zdel važen dovolj in vreden zapisanja. Pozneje, tudi pri spisnih ural v šoli, so otroci svoje prve zapiske »predelovali«, t. j. dajali so jim pravilnejšo obliko, kajti v prvem trenutku je bilo gledati pri zapisovanju le na vsebino. V šoli so se ti zapisani razgovori čitali ter pretehtovali vsebinsko, zunanja oblika se je učila na njih. Pa zdi se mi da moram povdariti: le zunanja oblika, ne pa tudi slog, ki je za otroke docela prost! Da bi jim pa pri slogu pomagali doma, ne verjame nihče, ki pozna ljudstvo po vaseh. Saj mu je motika v roki pač lažja kakor pero!

Ko smo čitali razgovore prvič, bi rad, da najdejo pomanjkljivosti otroci samj. A za to je bilo treba navaditi še prej nekaj drugega: pravi in ega čitanja. Ne mislim onega čitanja, kjer se pazi na ločila, pač pa na izrazito čitanje, kjer pove glas čitateljev, da govori zdaj ta oseba, zdaj ona. Otroci so si sami hitro pomagali. Ker so pisali seveda o osebah, ki jih poznajo dobro, so položili v besede dotičnika posnemaje njegov glas, celo njegove kretnje.

Poslej je šlo boljše, a v temelju nam je manjkalo še enega kamena: ustnega pripovedovanja; to nam je postalo najboljši pripomoček za pravilen izgovor, za ton in izraz govornice. Zunanja oblika dobesednega govora je bila splošno kaj kmalu premagana. In imeli smo razgovore. In dobivali smo iz njih spise. Posnemanje govornice se je vršilo v njih tako točno, da sem se začudil nekega dne, ko slišim 11letno deklico, ki oponaša malega otroka. Pisala je tudi dotični spis, in še bolj sem se čudil, ko sem našel sledeče:

Kaj mi je Mici povedala.

V sredo popoldne sta ate in mama kopala pri botri. Po šoli grem še jaz tja. Ko grem po bregu, me je že Mici klicala:

»Mici, hita pojdi, ves, vem nika.«

»Kaj pa takega?«

»A nika vem, teb vida.«

Ko pridem do nje, ji rečem: »No, sedaj mi pa le povej!«

Potegne me dolj k sebi ter mi reče na uho: »Cuj, kuj, kuj, kuj!«

»Ali ne veš nič drugega kakor čuj, čuj?«

»Nec vec vim.«

»Pojdiva pa rajši v zvončke tja za graben.«

»Nuce jet, dim bel jada vinograd.«

»No, pa pojva!«

Ko prideva do naših, mi rečejo mama:

»Micka, idi domu, boš dala živini jest!«

Ta ton pa nam je prinesel še večjo dobrino, za katero sem se časih zastonj boril: otroški humor.

Poslušajmo:

Smeš nad smeš.

»Micka, nekaj ti imam povedati,« mi reče Pepca.

»I, kaj pa takega?«

»Ti bom že povedala. Pa ne smeš Maliki povedati.«

»Saj ne bom.«

»Sem pojdi, ti bom tukajle povedala, da ne bo Malika slišala. — Beži, Malika!«

»Beži!« rečem še jaz, potem pa pravi Pepca tiho:

»Ali veš, da je meni Pepca ime?«

»O, sem mislila, da mi boš kaj drugega povedala.«

»Saj vem še nekaj.«

»Kaj?«

»Pojdi prav sem, da ti na uho povem. Jutri je sobota, 555.«

Zažgetalo me je, pa se zasmejem na ves glas. Malika me je takoj s smehom vprašala, kaj mi je povedala.

»Nočem ti povedati,« rečem in se s Pepco smejeve.

»I, kar povej mi!«

»Saj že veš, ko se pa tako na smeh držiš.«

»Kako bom vedela, ko nisem slišala?«

»Sta se pa s Pepco pomenili.«

»Povej mi, povej!«

»Če že hočeš, ti pa povem.«

Sem ji še pa jaz tako napravila, in še bolj smo se smejele.

S tem je nastopil humor oficialno, a kdor bi mislil, da so se spisi posnemali, bi se motil. Snov je bila najraznovrstnejša. O mrtvem ptiču, o jastrebu, ki je odnesel kuro, o gugalci, o pužiki in njenih oblekah, o hoji na sejem, o kravi, ki so jo prodali — o vsem pač, kar jih je najbolj prijemale, o vsem so pisali.

O vojnih dogodkih nismo spravili takrat, ko sem kazal na snov jaz, nič poštenega skupaj, zdaj pa je prišla snov priložnostno na vrsto in obdelana je dobro.

Naj navedem dva primera:

Žalost.

Prišedši iz šole sem našla doma mamo prav žalostno. Hitro jih vprašam:

»Ljuba mama, zakaj ste tako žalostni?«

Odgovore mi:

»Ate so pisali s pota proti Galiciji.«

»Ali je res, mama?« sem hitro vprašala.

»Res, res,« odgovore mama.

Nato pa sva pričeli obe jokati.

Stric Jože nam pravijo o Rusih.

V vežo je priletel črn pes.

»Mama, čigav pa je tale črn pes?«

Vsi smo začeli gledati, kar pridejo za psom stric Jože, ki so prišli z bojišča.

»Dober večer!«

»Bog daj!« odvrnejo ate. »No, ali si vendar prišel domov? Vsi smo že mislili, da te ne bo več, da boš šel v Rusijo.«

»Tja pa nočem iti,« rečejo stric. »Za mene je že trda bila, pa sem še sedaj tu. — Pa povejte mi; prišel sem vaju prosit, če bi prišla jutri k meni kopat.«

»Za jutri ti že obljubiva, bova še drugam šla. Pa pojdi v hišo, ti bom piti prinesel,« rečejo ate.

Potem so pa v hiši začeli stric pripovedovati, kako je bilo v vojski.

»Na Svet večer,« so rekli, »sem sedem Rusov podrobil.«

»Dobro si delal,« rečejo ate.

»Baci puško, baci puško,« reče Rus proti meni. Jaz pa proti njemu: »Ti bom že dal baci puško, in sem ga ustrelil. Potem sva se dva po trebih plazila po griču, da sva Rusom ušla.«

»Če bi jaz šel tja, bi že prvo uro bil ujet,« pravijo ate.

»Mora pač korajžen biti,« se nasmejejo stric Jože, potem pa odidejo.

* * *

Vse je šlo dobro in gladko, jaz sem že razvijal načrt, kako bomo razširili spise. Nameraval sem, da bomo prestopili od spisov detajlov, samih odlomkov k opisu celot. Do maja, sem računil, da se okrepimo toliko, da bomo stopili lahko naprej, živahna in obilna produkcija mi je obetala najlepše uspehe, a nisem računil s faktorjem, ki je nastopil letos. Otroke so vpregli doma v delo in ni jim preostajalo pri najboljši volji za šolsko delo izven šole. Spisi so postajali redkejši in redkejši, in ko smo začeli nekega dne s čitanjem pripravljenih, je od otrok, ki so bili navzoči (1/2 pa jih je itak manjkalo) večina izjavila, da nima nič pripravljenega. Kaj sedaj? Ali naj vržem proč vse, kar smo si tako lepo pridobili? Ali naj začnem spet ponujati snov, katero naj obdelujejo v šolski uri spisja? Škodoval bi s tem našim uspehom, mučil brez koristi deco in trapil sebe s popravljanjem prisiljenih in po tem napisanih nalog. Zato smo rekli: rajše manj pa tisto dobro. Odločili pa smo večino časa ustmenemu spisju, in na dobičku smo s tem.

Načrt pa ostane za boljše čase in ustmena priprava gladi pot pismenemu delu.

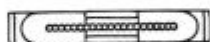
* * *

Da bi opozarjal na jezikovne prednosti, ki jih rodi te vrste spisje, se mi ne zdi potrebno; teh par primerov, ki sem jih navedel iz šolskih spisovnic, govori menda dovolj jasno. Naš narod govori krepko in jedrnato, samo dajte mu prilike, da se izgovori, da sme zapisati po svoje. Ne stojte pri ubogem šolarčku, ki bi rad govoril, pa mora jecljati z nekim šolskim jezikom, vedno s steklenico rdečila ter ne delajte vse polno teh rdečih črt, ki mu kriče v lice: »Poglej, koliko napak! Poglej, kako nič ne znaš!« Pustite ga, naj se izgovori prosto in lažje mu bo zapišova-

n je. Tista zveza med spisjem, pravopisom in slovnico, ki pravijo, da je naravna, naravna šele postane, če ne postavimo v osredje pravil, da se suče vse okoli njih, pač pa živ govor, ki je glava in srce vsemu jezikovnemu pouku.

Ob koncu pa še nekaj v tolažbo onim, ki znabiti pogrešajo pri mojem spisju oficialnega priveska s pismi, obrtnim spisjem, spisovanjem poštnih vrednosti itd. Tudi te smo pisali, samo da tam, kjer so bolj na mestu: pri lepopsnem pouku. Pri vsem tem spisovanju je treba namreč gledati na vzorno zunanjo obliko, na lepo pisavo — no, in vse to daje lepopsni pouk. Sicer sem o tem že govoril v 1. številki let. »Pop.«, kajti že dolgo se mi zdi škoda časa, ki bi ga moral jemati za zunanosti pri urah spisovnega pouka, ki ga smatram za najvišji predmet kot merilo duševnega razvoja.

Saj ste menda prepričani z menoj vred, da dotičnik, ki bo znal jasno formulirati svoje misli pri zapisavanju, ki mu ne bo delalo težkoč pismeno izražanje o svojih opazovanjih in notranjih presvatanjih, ne bo slaboten duševen jecljavec niti v realijah, niti pri predmetih, ki stavijo zahteve na um in srce.

Frančev:

NEKAJ LISTOV IZ PRAKTIČNE FILOZOFIJE, KAKOR JO JE PISAL T. CARLYLE.

Z a u v o d:

Kakor da je zaplul mlad, poživljajoč duh letos nad nami, mi je, ko gledam drobno in gosto delo v slovstvu zadnjih mesecev v domovini. Še je visoko zgoraj in čutimo ga le skozi težo, ki leži neposredno nad našo zemljo s trpljenjem in solzami; čutimo ga kakor v prvem suščevem solncu bližajočo pomlad z vsem njenim upom, z vso lepoto prihodnosti.

Kakor da je iz boli oznanjevan vsepovsod¹ evangelij dela, da nam pride po njem odrešenje v reakciji preteklih dni, ki jih je ločila kakor

¹ V mislih imamo tukaj članek »Evangelij dela« iz 1. številki let. »Pop.« in Dr. Drag. Lončarjev informativni spis v let. »Vedi« pod naslovom »Iz življenske filozofije Carlylove«. Spodobilo bi se, in bili smo tudi namenjeni, da izpregovorimo še na tem mestu kaj več o T. Carlylu, oznanjevalcu evangelija dela, a prehitel nas je v »Vedi« g. dr. Drag. Lončar. Zveselil nas je s tem, ne da nas je odvezal od naše namere, pač pa zaradi dobre stvari same, a nam le ne kaže, da bi govorili še enkrat tukaj obširneje o zadevi, o kateri je izpregovorila sposobnejša moč boljše, kakor bi bilo mogoče nam samim. Zato naj zadostujejo na tem mestu v izpopolnitev le kratki zapiski o možu, ki nam govori zgoraj.

davne, pozabljene, z vsemi njihovimi malenkostmi velika doba od nas že danes, ker jih nismo živeli bodočnosti.

Iz boli porojeni, pomladni — so kakor srečni predhodniki srečne bodočnosti... Z njimi vred naj govori v družni harmoniji neposredno sam prorok, in njegove besede² naj bodo objavljene kot

2. poglavje »Evangelija dela«.

Danes kakor v vseh dneh so božji glasovi v človeku in okrog njega — vsem zapovedujoči, čeprav jih nihče ne uboga — in govoré dovolj glasno: »Vstani, sin Adamov, sin časa; skrbi, da bo bolj božanstveno to in ono — in ti sam pred vsem; zakaj pride noč, ko ne bo mogel več nihče delati.« Kdor ima ušesa, da sliši, sliši lahko še danes.

Poslednji evangelij na tem svetu je: Spoznavaj svoje delo in opravljaj je. »Spoznaj samega sebe,« — dovolj dolgo te je mučil ta tvoj ubogi »sebe«, in mislim, da ga ne spoznaš nikdar. Ne bodi tvoja naloga, da spoznaš sebe, kajti sam si individuuj, katerega ne spoznaš nikdar. Zato spoznaj, katero delo ti je odločeno, in delaj kakor Herkul! Vsekakor je to boljši sistem; in videl boš, da je v delu trajna plemenitost in celo neka svetost.

Zapisano je: »Neskončen pomen je v delu«, človek se z delom izpopolnjuje. Divje ščavje in plevel bosta odstranjena, lepa žitna polja pridejo na njen prostor in mogočna mesta, in človek sam preneha biti njiva, polna plevela in nerodovitna, nezdrava puščava. Prevdarimo, kako nekako prevzame resnična harmonija vso človeško dušo od trenutka, ko se je spravil na delo, pa bodisi, da je to najnižje vrste. Dvom, strast, skrb, kes, razjarjenost, celo obup — vse to naskakuje kakor peklenški psi dušo ubogega dninarja pravtako kakor dušo vsakega drugega človeka. A s prosto hrabrostjo se posveča svoji nalogi, in vsi ti psi utihnejo ter se umaknejo renče v svoje brloge. Človek je tedaj le človek. Sveti žar dela je enak očiščujočemu ognju, v katerem zgori vsak strup, in kjer se dviga še iz najgostejšega dima svetel, svet plamen!

² T o m a ž C a r l y l e (1795—1881) je bil angleški zgodovinar in modroslovec. Svoje ideje o življenju je vpletal med svoja zgodovinska dela, in te ideje ga kažejo kot idealnega človeka — skoro utopista — globoke vernosti in npravnosti. Ne kaže se vernega v cerkvenem zmislu, četudi ne zameta tudi tega verstva; v njegovih spisih je glavna »moralna sila« (prim. Lončarja!). — Njegove ideje o delu, ki jih podajamo v kratkem izboru zgoraj, so posneti iz raznih njegovih del, zlasti pa iz knjige »The Past and the Present«. Omejili pa smo se le na te, ker nam je bilo zaenkrat le na tem, da pokažemo Carlyla kot oznanjevalca evangelija dela kot nadaljevanje našega spisa v I. let. »Pop.« štev. Opirali smo se tudi na nemško delo »Th. Carlyle: Arbeiten u. nicht verzweifeln«.

Usoda pravzaprav nima drugega sredstva, s katerim naj nas kultivira. Brezlični kaos se kroži in okroži, kakor hitro pride v tek, bolj in vedno bolj ter se uravnava vsled težišča samega v sferične plasti. In že ni več kaos, pač pa okrogel kompakten svet...

Blagoslovljen je, ki je našel svoje delo; naj ne zahteva nobenega blagoslova več. Našel ga je in hodil bo za njim...

Delo je življenje. Prav iz dna delavčevega srca se dviga njegova božanstvena sila, sveta, nebeška življenska esenca, ki mu jo je vdihnil vse-mogočni Bog. Iz dna srca se zbuji k vsej plemenitosti — k vsemu spoznanju »samospoznanju« in k mnogemu drugemu, kakor hitro pravilno začne z delom. Znanje? Drži se znanja, ki se pri delu obnese, zakaj priroda sama ti je potrjuje ter ti je pritrjuje. Pravzaprav nimaš docela nobenega drugega znanja, kakor tistega, ki si si ga pridobil z delom, vse drugo je le hipoteza znanstva; je le stvar, o kateri se pričkajo po šolah, stvar, ki plava v oblakih ter se suče v brezkončnih logičnih vrtincih, dokler je ne preizkusimo in obdržimo.

In če poznaš še vrednost potrpežljivosti, poguma, vztrajnosti, pripravljenosti, da priznaš svojo zmoto ter jo prihodnjic popraviš? Vseh teh čednosti se ne naučiš nikjer drugje kakor v boju s siróvimi silami dejstev...

Vsak način pomoči in pobožnega odgovora od strani ljudi in od strani narave je vedno, kar imenujemo nemo in ne more govoriti ali priti na svetlo, dokler ni gledano, dokler ni ogovorjeno. Vsako plemenito delo je skraj »nemogoče«. V resnici in po pravici leže tudi za vsako plemenito delo možnosti razmetane po vsej neskončnosti, neartikulirane in jih je mogoče najti le z vero. Razobesiti moraš kakor Gideon svojo runo na vrata svojega šotora in gledati, če je pod širokim nebesnim obokom še kje dobrodelna vrv. Tvoje srce in smoter tvojega življenja bodi, kakor čudovito runo Gideonovo, ki je bilo razpeto z nemo prošnjo proti nebu, in kar ne bo mogoče drugim, pade tebi iz obširne neskončnosti blagoslovljena vrv, ki bo dosti za tebe.

Delo človekovo je isto kakor plavačevo. Neizmeren ocean preti, da ga požre, in če se mu čvrsto ne zoperstavi, izpolni oni svoje žuganje. Če pa se z njim čvrsto in prevdarno bori, glejte, kako poslušno ga nosi morje ter ga vodi k cilju kakor zmagalca.

Pravzaprav je vsako pravo delo religija, in vsaka religija, ki ni delo, lahko gre ter se nastani med brahmini, antinomirji, plešočimi derviši ali kjer hoče; pri meni ne najde strehe. Občudovanja vreden je bil oni izrek starih menihov: *Laboratore est orare, delati se pravi moliti.*

Starejši kakor vsi pridigovani evangeliji je bil ta nepridigovani, neartikulirani, pa neizdirljivi in večno trajajoči evangelij: Delaj in poišči

si v delu svoje blagostanje. Človek, sin zemlje in neba, kaj tukaj ne leži na dnu tvojega srca duh žive metode, moč za delo, ter gori kakor komaj žareči ogenj in ti ne da miru, dokler ga ne razprostreš ter ga ne zapišeš okrog sebe v blagodejnih dejstvih! Kar je nemetodično in pusto, napraviš metodično in uglajeno, tebi pokorno in plodonosno. Povsod, kjer najdeš nered, je tvoj večni sovražnik. Zgrabi ga ter ga premagaj; napravi red, ki ne bo podložen kaosu, pač pa inteligenci, božanstvu in tebi! Osat, ki raste ob tvojem potu, izkoplji, da zraste na njegovem mestu bilka koristne travice, kapljica hranečega mleka...

Predvsem pa zgrabi neutrudno tam, kjer najdeš nevednost, neumnost in sirovost, ter ne odjenjaj, dokler živiš, pač pa udrihaj neustrašeno v imenu Boga. Najvišji Bog ti zapoveduje to dovolj glasno, če imaš le ušesa, da čuješ. Zapoveduje ti tudi s svojim neizgovorjenim glasom, ki je vreden bolj spoštovanja, kakor grom na Sinaju ali kakor šum vetra, kajti ali ti ne govori tudi m o l k globokih večnosti, svetov onstran jutranjice? Še neporojena stoletja, stari grobovi s svojim preperelim prahom, celo že zdavnaj posušene solze, ki so ga škropile — kaj ti vsi ti ne govorijo, česar še ni čulo uho? Globoka kraljestva smrti, zvezde v svojih nikdar mirnih ridih, ves prostor in ves čas ti oznanjajo z vedno nemim opominom: Kakor vsak človek delaj tudi ti, dokler je dan, zakaj pride noč, ko ne more delati nihče.

Vse resnično delo je sveto; v vsakem pravem delu, naj si bo tudi le resnično rokodelstvo, je nekaj božanstvenega. Delo, tako široko kakor zemlja, ima svoj višek v nebu. Pot čela in od tega do potú možgan, do potú srca, kjer so zaprta vsa preračunavanja Keplerja, vsa opazovanja Newtona, vsa znanstva, vse izgovorjene junaške pesmi, vsi dovršeni heroizmi, vsa mučeniška trpljenja pa do onega »krvavega potú smrtnega straha«, ki so ga imenovali vsi ljudje božanskega! O bratje, če to ni, če to ni »oboževanje«, potem je oboževanje usmiljenja vredno, zakaj to je najvzvišenejše, kar je bilo dognano do danes pod božjim nebom!

Kdo si, ki se pritožuješ nad svojim dela in trudapolnim življenjem? Ne pritožuj se. Poglej kvišku, moj trudni brat. Glej tam v božji vsevečnosti svoje sodelavce. Še žive, oni sami še žive, sveta truma neumrjočih, nebeška telesna straža kraljestva človeštva. Celó v slabotnem človeškem spominu žive tako dolgo kot svetniki, kot junaki, kot bogovi. Oni sami preživljajo, oni sami napolnjujejo neizmerne časovne praznine! Nebo je, četudi strogo, vendar ne nedobrotno proti tebi. Nebo je dobro kakor plemenita mati, kakor tista špartanska mati, ki je dajala svojemu sinu ščit ter mu pri tem govorila: »Z njim, moj sin, ali na njem!« Tudi ti se povrni v časti; tudi ti se prikažeš — ne dvomi — v časti v svoji daljni domovini, če si ohranil v bitvi svoj ščit! Nisi tujec v večnostih in v najskri-

tejših kraljestvih smrti, pač pa si povsod domačin! Ne toži; celo Špartanci niso tožili.

In kdo si, ki se povzdiguješ s svojim življenjem brezdelja in kažeš s ponosom na svoje svetle, zlate ekvipaže z njihovimi mehкими blazinami, na katerih sklepaš svoje roke v sen? Ozri se kvišku, ozri se navzdol, okrog sebe, za sé in pred sé, ali vidiš kakega brezdelnega junaka, svetnika, Boga ali tudi vruga? Ne slede v nobenem. Ni ga ne na nebu, ne na zemlji, ne v vodah, ne pod zemljo, ki bi bil tvoje vrste. Original si v tem stvarstvu in pripadaš le temu izrednemu stoletju ali polstoletju! Na vsem svetu je ena edina pošast, in ta je lenuh. Kaj je njegova »vera«? Da je priroda fantazem, kjer najde prekanjeno beračenje ali kraja časih dobro hrano; da je Bog laž, in da je laž človek in njegovo življenje. — Kdo od nas le lahko reče, delal sem? Najdražji izmed nas so nepotrebni hlapci, najdražji od nas vedo to najboljšo. Najdražji od nas lahko rečejo: »Veliko mojega življenja je bilo zavrženega!« Tisti pa, ki nima razun »pri javnih zadevah« nobene druge funkcije, kakor da pase lenobo na graciozen in negraciozen način ter spočne sinove, ki pasejo tudi lenobo, kaj naj reče o sebi ta, če hoče biti resničen in pravičen!

Kar se tiče plačila za delo, je lahko réči nešteto, in govorilo se bo ter je treba, da se govori še neizmerno več o tem, se o tem prav tako razmišlja in piše. »Poštena dnina za pošteno dnevno delo« je najcenejša zahteva! Plačilo v denarju, »ki zadostuje, da ohrani delavca pri življenju, da dela več,« če se noče tega odpraviti striktno s sveta, je pač neobhodno potrebno za najplemenitejšega delavca kakor za najnižjega.

Le nekaj naj pripomnim tu z ozirom na prvi razred, na plemeniti in najplemenitejši, ki pa osvetluje vse druge razrede in njihovo poravnavo v tej težki zadevi: Plačilo za plemenito delo daje nebo in nihče drugi. Ni ti treba, heroiška duša, da prezentiraš svoj konto v katerikoli banki ali menjalnici. Človeške banke in delavske banke te ne poznajo ali pa te spoznajo šele, ko so že preminile generacije in stoletja, in ni tebe več, da dosežeš njihove nagrade.

Kaj pravzaprav rabiš kako nagrado? Kaj je bil tvoj smoter in namen tvojega življenja, da si napolniš za svoj heroizem trebuh z dobrimi grizljaji, da živiš življenje pompa in udobnosti, da bi bil v tem ali v kakem drugem življenju, kar imenujejo ljudje »srečen«? Zate odgovarjam z gotovostjo: Ne. Vsa duševna skrivnost naše dobe je v tem, da odgovarjaš lahko zase sam z vso jasnostjo svojega razuma in srca z gotovostjo: Ne!

Brate, hrabri človek mora svoje življenje podariti. Svetujem ti, podari ga, saj vendar ne bodeš pričakoval, da svoje življenje na primeren način prodaš? Kakšna cena bi te na primer zadovoljila? Vsa božja stvarnica, ves univerz prostora, vsa večnost časa in kar je v teh vseh,

to bi bila cena, ki bi te zadovoljila — to in nič drugega, kakor priznaš sam, če si odkritosrčen. Tvoje življenje je tvoje vse in zanj bi hotel tudi vse. Nespameten umrljivec si, ali pravzaprav, ubog n e s k o n č e n umrljivec si, ki s e z d i š v svoji ozki ječi tukaj tako nespameten. Nikdar ne prodaš svojega življenja ali le tudi dela svojega življenja za zadostno ceno. Podari ga kakor kraljevsko srce; naj bo cena nič. Tako si dobil zanj pravzaprav vse! Junaški človek — in kaj ni, hvala Bogu, vsak človek speči junak? — mora storiti to vsak čas in v vsakem oziru . . .

Pravzaprav pritrjujemo popolnoma onim starim menihom: Laborare est orare. V tisočih zvezah, in od kraja do konca je pravo delo res molitev. Kdor dela, in naj bo njegovo delo kakršnokoli, utelesi obliko negledanih reči in vsak delavec je mal pesnik. Idejo, in bodisi da idejo le za slab glinast krožnik, koliko bolj še za svojo epično pesem, gleda dozda le sam, in še sam jo vidi le napol. Za vse druge je nekaj nevidnega in nemožnega; za naravo samo je nekaj nevidnega, reč, ki dozda še ni bila nikdar — zelo »nemogoča«, kajti dozda je še nič!¹ Nevidne moči imajo vzrok, da skrivajo takega moža, zakaj on dela v negledanem in za to. Ah, če se ozira le na vidne sile, potem se prav lahko odpove svoji nalogi. Njegov nič nikdar ne pride na svetlo kot nekaj, pač pa le kot varalo in kot nekaj navideznega, za kar je boljše, če ni.

Tvoj nič o nameravani pesmi, o pesnik, ki nisi mislil na drugega kakor na recenzente, honorarje, založnike in popularnosti, glej, nič ni nastalo iz tega, zakaj resnice ni bilo v njem! Pa če že tudi natiskam in vezan, ocenjen in pohvaljen, razprodan do dvajsete izdaje — kaj je vse to?

¹ Primeri, kako pripoveduje prav to naš Župančič (O. Župančič »Intermezzo« — Lj. Zv. 1915, str. 1):

»Jerala! Težko mi je pravzaprav s teboj;
saj nisi nikak upesnitve vreden heroj!

— — — — — kedo te dokaže,
da si bil in da si in da moja pesem ne laže?

Je Krim? — Krim je. — Triglav? — Pa še kako!
Je Janez Iblančič? — Ni dvoma, pod Dobro goro
mu hiša stoji, v dva stropa, s hodnikom rezljanim,
koruza oličkana sveti se kakor zlato,
podroblja mu škodljasto streho s kontrastnim izbranim
ter kliče zaman: »Prid' lès, zidar, po slog!« . . .
Iblančič je. — — — — —

— — — — — A kje si, Jerala?

Jerala, kje si? — Povesil glavo je poet,
mrmral je v brke: »Nerazumljiv mi je svet.«

V filozofičnem, ne v komercialnem govoru je še vedno nič, največ videz in varalo za oko; dobrotljiva pozabljenost na njem venomer gloda ter ne miruje prej, dokler ga ne požre zopet kaos, čegar je.

Kdor se ne sprijazni z nevidnim in molčečim, ne bo dal nikdar prave vidnosti in govora. Napotiti se moraš k m a t e r a m . k manom ter potrpeti tukaj in se truditi kakor Herkul, če hočeš priti na dan zmagoslaven. Kakor v bitki in v boju — kaj ni boj v resnici? — se ne boj ne bolečine, ne smrti; glasovi matjaževanja iz devete dežele, šum požrešnega Aherona mora potihniti prvo in drugo pot tvojimi zmagujočimi koraki. Tvoje delo te mora kakor Danteja njegovo »posušiti za dolgo let«. Svet in njegovo plačilo, njegove sodbe, nasveti, podpore, ovire, naj bodo kakor divja morska planjava, kaos, v katerem moraš plavati in krmiliti. Ne divjih valov in ne z morsko travo porastlih morskih tokov si ne jemlji za vodnico, pač pa svojo zvezdo samo, — »Se tu segui tua stella!« za svojo zvezdo samo, ki ti zdaj svitlo sije nad tvojim kaosom, zdaj ti za hip ugašne in zatemni, za to samo glej, da hodiš. Zdi se mi, da je velika naloga, če si delaš pot skozi kaos v temo pekla! Zelenooki zmaji preže na te, troglavi cerberi — saj imajo simpatijo v svoji vrsti! »Eccovi l'uom ch'è stato all' Inferno«. Zakaj pesnik Dryden ima pravzaprav prav, ko pravi, da hodiš vso pot za roko s popolno blaznostjo, ki ni ravno prijetna družabnica! Debelo gledaš v to blaznost in v njeno neodkrito, brezmejno, brezdanje, s temno močjo napolnjeno kraljestvo, da ji iztrgaš novo modrost kakor Evridika Tartaru. Kolikor višja je modrost, toliko bližja in sorodnejša je popolni blaznosti. Dobesedno tako je, in v nemem strahu in začudenju zapaziš, kako nosi najvišja modrost, ki se je priborila na svet, dostikrat s seboj še znake in ostanke blaznosti.

Vsa dela in vsako na svoj način je izpremenitev blaznosti v smisel; — prav gotovo versko opravilo, ki se brez vere ne da opraviti. Na drug način ne izvršiš dela, pač pa je nekaj za oko, pohlepno hlastanje po plačilu, hitro in vedno hitrejšo fabriciranje navideznosti, da dobiš zato plačilo. Namesto boljših kastorcev, s katerimi bi se lahko pokrili, imaš le večje lesene in mavčaste reklamne klobuke, kakor jih vozijo po ulicah na kolesih. Namesto nebeških in zemeljskih navodil za človeško dušo imaš le kontroverze o črnih in belih koretljih, punce iz cunj; — zemeljske čuvarje zakona, lorde in zakonodajalce, ki »organizirajo delo« za sedaj tako, da sklepajo zakone o žitu. Ah z vsemi temi je napolnjena uboga zemlja zdaj tako, da mora skoro počiti. Navideznosti so, zelo gladke za čut in za oko, pa vseeno prokletstva vredna za telo in dušo — navideznosti, ki so napravljene le iz slabo tkanega sukna ali diletantskega zakonodajstva, kar ni prava volna ali substanca, ampak le ničev prah, preklet ob Boga in ljudi! Noben človek ni delal drugače in noben ne more delati drugače

kakor religiozno, niti ubogi rokodelec, tkalec tvoje suknje, šivar tvojih črevljev. Vsi ljudje, ki ne delajo kakor pred očmi velikega paznika, delajo napačno ter v nesrečo sebi samim in tebi.

*

»Delati se pravi moliti«; in to v prav pomembnem smislu, ki pa ga ne more razjasniti nihče pri današnjem stanju vse molitve in vsega češčenja. Kdor pa to razume pravilno, razume *prorokovanje* vse bodočnosti; zadnji evangelij, ki ima v sebi vse druge. Njegova katedrala je stolnica neizmernosti — si jo videl? Njena streha je Rimska cesta, njena tla zeleni mozaik zemlje in morja, in njen oltar zvezdni prestol Večnega! Njene litanije in psalmi so plemenita dejanja, junaško zastavljanje in trpljenje ter odkriti govor srca vseh hrabrih človeških sinov. Njena glasba so stari vetrovi in oceani in globoki, neartikulirani pa zgovorni glasovi usode in zgodovine.

*

Delo je misija človeka na tej zemlji. Pripravlja se dan, ko si ne bo upal tisti, ki nima nobenega dela, da bi se prikazal v okrožju solnčnega sistema, ampak naj se ogleda, kje je planet lenobe.

*

Naloženo je človeku tukaj, odločeno je vsakemu posameznemu človeku, da je zdaj vajenec, zdaj delavec, ali pravzaprav učenec, učitelj in odkritelj. Po naravi ima moč, da se uči in posnema, pa tudi moč za dejanje in samoznanje. Kaj ne živimo na svetu, kjer vidimo, da je ta svet neskončen in kjer se vedno modifisirajo najbližje skupne zveze z onimi, ki so bile spoznane nazadnje ter leže najdelj narazen? Če bi se dalo izpremeniti človeka v takega, ki bi se samo učil, da ne bi mogel nič iznajti, nič popraviti; če bi se dalo nastaviti kedaj teorijo o vsemiru, ki bi bila popolna in bi je ne bilo treba zboljševati in bi se dala naučiti kar napamet, potem bi bil človek duševno mrtev, in rod, ki mu pravimo zdaj človeški, bi prenehal.

*

Pravijo, da je govorjena beseda, zapisana pesem kvintesenca človeka; koliko bolj je to še le narejeno delo. Vsa moralnost in inteligenca, vsa potrpežljivost, vztrajnost, pravičnost, metoda, prevdarnost, genialnost, energija — skratka vsa moč, ki jo ima človek, je zapisana v delu, ki naj ga izvrši. Delati se pravi poizkušati se proti naravi in njenim večnim nezmotnim zakonom; ti bodo razscdili pravilno glede človeka. Toliko čednosti in zmožnosti smo našli v njem, toliko in nič več! Toliko zmožnosti je imel, da se spravi v soglasje z menoj in z mojimi neizpremenljivimi, večno resničnimi zakoni, da dela in sodeluje, kjer mu ukazujem jaz, — in posrečilo se mu je, ali se mu ni posrečilo, kakor vidite!

Dejalnost v sorazmerju z zahtevami velike prirode — kaj ne pomeni to čednosti v vsakem oziru? Bombaž se sprede in proda; lahko se najamejo delavci, ki ga spredejo, in končno je tukaj spredeno blago ter se proda, s čemer sledimo naravnim predpisom v tej stvari. Če ne ubogamo predpisov narave, tudi blaga nimamo. Nimamo ga in nikake bombaževine ni naprodaj; priroda te toži, tvoja moč ni moč, ampak brezuspešnost!

Spoštuj zmožnost dokler je čast! Mož, ki se mu posreči njegovo delo, je zame vedno mož.

*

Krepek človek najde vedno delo, to se pravi težave, bolečine po točni meri svoje moči.

*

Vas pa, ki že delate, in ste kakor odrasli možje, plemeniti in častivredni, vas kliče na novo delo in na novo plemstvo. Premagajte upor, razdor, daleč razširjeni obup z moštvom, pravičnostjo, rahlostjo in modrostjo. Kaos je temen in globok kakor peket; napravite, da bo luč, da vidimo namesto pekla zeleni cvetoči svet. O, veliko je in ni je večje veličine, kakor če se napravi kak kot božjega stvarstva malo rodovitnejši, boljši in Boga vrednejši, nekaj človeških src nekoliko modrejših, bolj moških, srečnejših in blagoslovljenejših. Boga vredna naloga je to. Sajasta temina upornosti, barbarstva in obupa se izpremeni s človeško energijo lahko v nekaka nebesa, očiščena sajavosti, njene upornosti in njene potrebe po upiranju. Večni obok nebesnega azurja se razpne tudi na to temnost in njene zvite mašinerije in visoke dimnike kot porod nebes, in Bog in vsi ljudje zró zadovoljni nizzdol na njo.

Dva človeka spoštujem in nobenega tretjega. Kot prvega trpina delavca, ki s trdom premaguje z orodjem, od zemlje ustvarjenim, to zemljo samo ter jo napravlja za lastnino človeka. Častivredna mi je trda, žuljava, hrapava dlan, v kateri počiva neizbrisno-kraljevsko veličanstvo, kajti ona vodi žezlo tega planeta. Častivredno je tudi raskavo, razpokano, umazano lice s svojo preprosto inteligenco, kajti to je lice človeka, ki živi, kakor mora živeti človek. Celo častitljivejše si mi zaradi svoje raskavosti, ker te moramo pravtako pomilovati kakor tudi ljubiti! Težko obloženi brat! Za nas se je tako upogibal tvoj hrbet, za nas so se potvorili tvoji ravni udje in prsti. Bil si naš rekrut, katerega je določila usoda, in ko si bil naše bitke, si se pohabil. Zakaj tudi v tebi je bila bogustvarjena oblika, a ni ji bilo dano, da se razvije. Zavita naj ostane v goste priveske dela, in tvoje telo kakor tvoj duh naj ne spozna svobode. In vendar delaj, delaj! V svoji dolžnosti si, bodi zunaj nje, kdor hoče; sam delaš za nevztrpljivo, za vsakdanji kruh.

Drugega moža spoštujem in še bolj — tega, ki dela za svoje duševno nevztrpljivo, ne za vsakdanji kruh, pač pa za kruh življenja. Kaj ni tudi ta mož pri svoji dolžnosti, ko stremi za notranjo harmonijo ter jo kaže z besedo in z dejanjem v vseh svojih zunanjih stremljenjih, naj si bodo ta visoka ali nizka? Najvišje stoji, če je njegov zunanji in notranji smoter isti, če mu lahko rečemo, da je umetnik, ne le pozemski delavec, ampak oduševljen mislec, ki nam prisvaja nebo z orodjem, ki ga je nebo ustvarilo! Če dela ubogi in ponižni, da imamo živež, kaj ni zaukazano, da mora delati visoki in ponosno navdušeni spet zanj, da ima luč, vodstvo, svobodo in neumrjočnost? — Ta dva v vseh njunih stopnjah in različkih spoštujem. Vse drugo je prah in pleva, ki jih meče veter, kamor jih hoče.

Neizrecno ganljivo pa je, če najdem združeni obe časti, in če dela znotraj za najvišje človeške potrebe tisti, ki mora delati nazunaj za najnižje. Kaj vzvišenejšega na tem svetu ne poznam, kakor svetnika, ki orje zemljo — če je še dobiti danes kje katerega. Tak ti pokaže pot nazaj do Nazareta. Videl boš, kako vstaja sij neba iz najglobljih zemeljskih globin, kakor luč, ki posveti v veliko temo.

*

Ne pomilujem siromaka zaradi njegovega trdega dela. Vsi moramo delati, ali krasti (pa imenujmo krajo kakor jo že hočemo), kar je hujše: vsak človek, ki dela pošteno, ne dela za kratek čas. Siromak je lačen in žejen, pa tudi zanj je jedi in pijače; težko obložen in truden je, tudi za njega ima nebo spanec, in sicer najtrdnejši. V njegovi zakajeni koči je okrog njega veselo, roseče nebo miru, in menjajoči sijaj oblačno obrobljenih sanj. — Česar se bojim, je, da bi ugasnila luč njegovega duha, da ne bo prišel do njega noben žarek nebeške ali vsaj pozemske znanosti; razum v zatohli temi kakor dve strašili, strah in trma. Kaj mora biti duša slepa, pohabljena, oglušena, skoro uničena, ko je truplo tako čvrsto? Kaj je bil to tudi dih božji, ki je bil dan v nebesih in ni se ni mogel nikdar razviti na zemlji? Da mora umreti človek, ki je bil zmožen, da bi vedel, vseeno neveden, temu pravim tragedija, čeprav se dogaja to več kakor dvajsetkrat v minuti, kakor so izračunili, da se godi. Oni mali košček znanja, ki ga je pridobilo združeno človeštvo sredi širokega sveta nevednosti, zakaj se ga ne daje hitro vsem?

*

Kdor zna delati, je rojen kralj, stoji v zvezi s naravo, je gospodar stvari in v svojem kraljestvu duhovnik in kralj narode. Kdor ne zna delati, si le prilastuje kraljevsko čast, pa naj nastopa, kjerkoli hoče; vseh stvari je rojen suženj. Človek spoštuj svoje rokodelstvo.

Ne »Orožje in mož,« — »Orodje in mož« naj se glasi danes naša pesem. Kaj je naše orodje od kladiiva in svinčnice pa do peresa, s katerim zdaj pišemo, drugega kakor orožje, s katerim se borimo zunaj in znotraj proti n e s p a m e t i, da razdrobimo, ne svoje uboge soljudi, pač pa izvirnega sovraga, ki nas napravlja vse uboge; to je zanaprej edina upravičena bitka.

*

Življenje ni bilo za človeka nikdar zabava. Vedno je bila usoda povtorjena za trdo delo rojenih nemih milijonov z mnogimi težavami, krivičnostmi, s težkimi bremenii, z izogibnimi in z neizogibnimi. Nikdar ni bilo igra, ampak vedno trdo delo, ki je ranilo mišice in srce.

*

In katero delo je v sedanjosti veselo in polno boli? Delo in trud prekinjata oni mir in udobnost, ki ju imenuje človek v svoji zaslepljenosti svojo srečo, in vendar bi ne bilo brez dela nobene udobnosti, nobenega miru.

*

Tako je bilo od vsega začetka in tako ostane do konca. Generacija za generacijo prevzema obliko telesa ter prihaja na dan iz nepoznane noči o nebeškem poslanstvu, da porabi silo in ogenj, ki je v vsakterem . . . Tako prihajamo kakor od Boga ustvarjena, plamen dihajoča truma duhov, hitimo v vihuri preko začudene zemlje ter se izgubimo spet v morju večnosti. Hribi na zemlji se zravnavaajo pod nami, in njena morja se napolnujejo. Ali se more ustavljati zemlja, ki je le mrtva in vizija, duhovom, ki so resnični in živi? Najtrši diamant nosi sledove naših korakov, zadnja četa vojske čita sled prvih čet. Ampak odkod? — O Bog, kam? Razum ne ve, vera ne ve, le da gre skozi skrivnosti od Boga do Boga.

*

Da napravimo vso bodočnost, to ni naša naloga, pač pa da napravimo mal del zvesto in v zvezi z že znanimi pravili. Znabiti je mogoče vsakemu od nas, ki hoče raziskavati s pravo resnobo, da spozna jasno, kateri del je odločen njemu. Tega naj se loti in ga skončava od srca. Splošni izid pa je odločen višji inteligenci ko je naša, kakor je bilo to že od nekdaj.

*

Nekako »viteštvo dela«, nekaka plemenita humaniteta in praktično Zakaj mólimo k nebesom in ne pomagamo izvleči voza sami? Ti, ki prorokuješ, ki veruješ, začni sam, da se izpolni. Iztegni roko v božjem imenu; vedi, da beseda »nemogoče« nima domovinske pravice pri možu, kjer božanstvo dela pa postane meso še na tej zemlji. Ampak zakaj p o s t a n e? ukazujejo resnica in usmiljenje in večni glas prirode; če so zbežali vsi,

ki so govorili »nemogoče«, in si ostal sam, potem šele je tvoj čas in tvoja možnost. Zdaj je vrsta na tebi. Napravi in ne vprašaj nikogar za njegov svèt, le samega sebe in Boga.

Brate, v tebi je možnost za mnogo —
možnost, da pišeš zgodovino heroičnega življenja na večno nebo...

DR. IVAN LAH:

PATER HIPOLIT IN NJEGOV „ORBIS PICTUS“.

(Dalje.)

V naslednjem navedem nekaj zgledov, iz katerih se bo videlo, kakšen je »orbis pictus« v izdaji l. 1686. in kako izgleda Hipolitov rokopis. Pozneje navedemo samo slovenski Hipolitov prevod.

Izdaja l. 1686.

INVITATIO — EINLEITUNG.

(Sledi slika, ki kaže učenca in učitelja stoječa sredi polja pred mestom v prosti naravi.)

M. veni puer! disce sapere.	L. Komm her, Knab! lerne klug seyn.	puer, m, 2. der Knab
P. Quid hoc est? sapere	S. Was ist das? klug seyn.	
M. Omnia, quae necessaria, recte intelligere recte agere recte eloqui.	L. Alles, was nöthig ist, recht verstehn recht thun recht ausreden.	omnis, c. 3. e. n. 3 ⁱ alles necessarius, a, um, nöthig
P. Quis me hoc docebit?	S. Wer wird mich das lehren?	
M. Ego cum DEO.	L. Ich mit GOTT.	Deus, m, 2, der Gotf
P. Quomodo?	S. Welcher Gestalt?	
M. Ducam te per omnia: ostendam tibi omnia nominabo tibi omnia.	L. Ich will dich führen durch alle Dinge: ich will dir zeigen alles ich will dir benennen alles.	

P. En! adsum! duc me in nomine Dei.	S. Sihe hier bin ich! führet mich in den Namen Gottes. Nomen, n. 3 der Name,	
M. Ante omnia, debes discere simplices sonos, ex quibus constat sermo humanus, quos animalia sciunt formare, et tua lingua scit imitari, et tua manus potest pingere. Postea ibimus in mundum, et spectabimus omnia. Hic habes vivum et vocale alphabetum.	L. Vor allen Dingen must du lernen dieschlechten Stimmen in welchen bestehet die Menschliche Rede: welche die Tiere wissen abzubilden und deine Zunge weiß nachzumachen und deine Hand kan mahlen. Darnach wollen wir gehen in die Welt uud wollen beschauen alle Dinge. Hier hast du ein lebendiges stimmbares Alfabeth.	Simplex, o. 3. schlecht ein- fach. sonus, m. 2. die Stimme. Sermo, m. 3. die Rede. Humanus, a. um. mensch- lich. Animal, n. 3. das Thier. Lingua, f. 1. die Zunge. Manus, f. 4. die Hand. Mundus, m. 2. die Welt. Vivus, a. um. lebendig. Vocalis, c. 3. e. n. 3. stimm- bar. Alphabetum, n. 2. das Alfabeth.

Hipolitov rokopiš¹

Invitatio.	Einleitung.	Vabljenje k'vuku.
M. Veni puer! disce sapere.	L. Komm her, Knab! lerne klug seyn.	V. Pridi pobezh! vuzhy se sastopiti.
P. Quid hoc est? sapere.	S. Was ist das? klug seyn.	P. Kaj je tu? saftopiti.
M. Omnia, que necessaria, recte intelligere recte agere recte eloqui,	L. Alles, was nöthig ist, recht verstehen recht thun recht ausreden.	V. Vše, kar je potrejba, prov saftopiti prov sturiti prov isrezhi.
P. Quis me hoc docebit!	S. Wer wird mich das lehren?	P. Gdu bo mene letu vuzhil?

¹ Tretjo kolono, v kateri so v izvorniku navedeni nominativi i. t. d. latinskih besedi, je porabil Hipolit za slovenski prevod.

M. Ego cum Deo	L. Ich mit Gott.	V. Jest s' bugom.
P. Quomodo?	S. Welcher Gestalt?	P. po kakulhni vishi?
M. Ducam te per omnia: ostendam tibi omnia nominabo tibi omnia.	L. Ich will dich führen durch alle Dinge: ich will dir zeigen alles, ich will dir benennen alles.	V. Jest te bom vishal fkus vfe rizhy: jest ti bom pokazal vfe, jest ti bom imenoval vfe.
P. En! Adsum! duc me in nomine Dei.	S. Sibe! Hier bin ich! führet mich in den Namen Gottes.	P. Pole! Tukaj fem vishaj me v' imenu boshjim.
M. Ante omnia debes discere simplices sonos, ex quibus constat sermo humanus;	L. Vor allen Dingen must du lernen die schlechten Stimmen in welchen besteht die Menschliche Rede:	V. Pred vsem morefh fe vuzhiti enogube glaſsy, s' katerih obſtoji tu zhlovefhku govor- jenje: katere te shivali snajo ispodobiti, inu tvoj jesik sna lponalhati, inu tvoja roka sna mallati. Potler pojdemo po svejtu, inu hozhemo ogledati vfe rezhi. Letukaj imafh enu shivu inu samo- glaſnu, abece.
quos animalia sciunt formare, et tua lingua scit imitari, et tua manus potest pingere. Postea ibimus in mundum et spectabimus omnia. Hic habes vivum et vocale alphabethum.	welche die Tiere wissen abzubilden, und deine Zunge weiß nachzumachen, und deine Hand kan mahlen. Darnach wollen wir gehen in die Welt. und wollen beschauen alle Dinge. Hier hast du ein lebendiges und stimmbares Alfabeth.	

Slike

Izdaja iz l. 1686.

vrana
ovca

Die Krähe krechzet } a, a
cornix f. 3 cornicatur }
das Schaf blöcket } bé, e, e
ovis f. 3. balat }

A, a
B, b

Slike	Izdaja iz l. 1686.	
kobilica	der Heuschreck zitzschert } cicada f. 1. stridet } ci, ci	C, c
udap (smrdokavra)	der Widhopf rufft } upupa f. 1. dicit } du, du	D, d
otrok (v plenicah)	das Kind wemmert } infans c. 3 ejulat } é, é, é	E, e
veter (piha iz oblakov)	der Wind wehet } ventus m. 2. fiat } ii, ii	F, f
gos	die Gans gackert } anser m. 3 quigrit } ga, ga	G, g
človeška glava, ki piha	der Mund hauchet } os n. 3 halat } hah, hah	H, h
miš	die Maus pfiptert } mus m. 3. mintrit } i, i, i	I, i
raca	die Ente schnackert } anas f. 3. tetrinuit } kha, kha	K, k
volk	der Wolff heulet } lupus m. 3. ululat } lu, ulu	L, l
medved	der Beer brummet } ursus m. 2. murmurat } mum, mum	M, m
mačka	die Katz mautzet } felis f. 3. clamat } nau, nau	N, n
voznik (z vo- zom in konji)	der Fuhrmann rufft } auriga m. 1. clamat } o, o, o	O, o
pišče	das Küchlein pipet } pullus m. 2. pipit } pi, pi	P, p
kukavica	der Kukuck kucket } cuculus m. 2. cuculat } kuk, nq	Q, q
pes (ki renči)	der Hund marret } canis c. 3. ringitur } err	R, r
kača	die Schlange zischet } serpens c. 3. ibilat } si	S, s
ptica (v zraku)	der Heher schreyet } graculus m. 2. clamat } tae, tae	T, t
sova	die Eule uhuhet } bubo m. 3. ululat } u, u	U, u
zajec v skoku)	der Hase quäcket } lepus m. 3. vagit } vu	W, w
žaba	der Frosch quacket } rana f. 1. coaxat } coax	X, x
osel	der Esel ygaet } asinus m. 2. rudit } y, y, y	Y, y
muha (brencelj)	die Breme summet } tabanus m. 2. dicit } ds, ds	Z, z

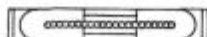
Hipolitov prevod.

cornix cornicatur	Die Krähe krezhet	vrana krevka á, á	A, a
ovis balat	das Schaf blöcket	ovza bleja bé, e, e	B, b
cicada stridet	der Heuschreck zitzschert	kobiliza fhkriple ci, ci	C, c
upupa dicit	der Widhopf rufft	dap klizhe du, du	D, d
infans ejulat	das Kind wemmert	otrok jauka e, e, e	E, e
ventus flat	der Wind wehet	vejter piha fi, fi	F, f
anser gingrit	die Gans gackert	gus gagljá ga, ga	G, g
os halat	der Mund hauchet	vufta dahnejo hah, hah	H, h
mus mintrit	die Maus pflifert	milh zvili i, i, i	I, i
anas tetrinuit	die Ente schnackert	raza quaka kha, kha	K, k
lupus ululat	der Wolf heulet	vouk tuli lu, ulu	L, l
ursus murmurat	der Beer brummet	medved mermra mum, mum	M, m
felis clamat	die Katz mautzet	mazhka mevka nau, nau	N, n
auriga clamat	der Fuhrmann rufft	vosnik veka o, o, o	O, o
pullus pipit	das Kitchlein pipet	piszhe zevka pi, pi	P, p
cuculus cuculat	der Kuckuck kucket	Kokoviza poje kuku	Q, p
canis ringitur	der Hund marret	pás rinzhy err	R, r
serpens fibilat	die Schlange zischet	kazha shvishga ft	S, s
graculus clamat	der Heher schreyet	fhoya ali pfhoga fhraja tae, tae	T, t
bubo ululat	die Eule uhuhet	fova zkovini u, u	U, u
lepus vagit	der Hase quäcket	sajz weuka va, va	W, w
rana coaxat	der Frosch quacket	shaba reglja coax	X, x
asinus rudit	der Esel ygaet	ofsel rjove y, y' y	Y, y
tabanus dicit	die Breme summet	obad brezhzy ds, ds	Z, z

Hipolit se je torej tudi pri abecedi zvesto držal izvirnika, dasi mu je bilo znano, da imamo v slovenščini črke (šumnike), ki jih latinska abeceda ne navaja. Naravno je, da v rokopisu ni slik, ki se nahajajo v izvirniku. Pojasniti tekst s slikami — to bi bila stvar tiskarne. Slike (oziroma lesoreze) bi bilo najbrže treba dobiti od drugod, zato bi bila ta zadeva popolno izdajo s slovenskim prevodom pri nas zelo ovirala.

Slike v izvirniku so zelo zanimive, dasi ni v njih nikake umetnosti. Glavna stvar je, da se nahaja na sliki vse, o čemer je govor o odstavku. Pri posameznih delih slike so številke, enako so številke v tekstu pri besedah, ki označujejo dotični del slike. Pri sliki III., ki predstavlja nebo, je srednji del slike, ki predstavlja zemljo, prilepljen tako, da se »nebo« z zvezdami, solncem, luno in oblaki okoli vrté. Tako je bilo mogoče otrokom vsako stvar na sliki pokazati.

(Pride še.)

SLOVSTVO.

OCENE.

Novi knjigi. (Konec.) Drugi snopič, ki se kajpada opira na »Dušeslovje«, se bavi v treh poglavjih z občnimi pojmi vzgojeslovja, z domačo in šolsko vzgojo. Bistvo vzgoje v ožjem pomenu Bežek označuje na običajni način kot: »zavedno, smotrnno vplivanje dorastlih ljudi na nedorastle« ali »usposobitev naraščajočega roda za nastop kulturne dediščine«. Čeprav ni dvoma, da je vzgoja možna — saj priznava Bežek v mejah svobodno voljo ter nas tudi praksa vsak dan prepričava o tej možnosti, vendar pisatelj načelnja tudi to vprašanje ter omejuje in v pravi luči osvetljuje vrednost dednostne teorije. Tudi uboštvo in bogastvo šteje Bežek med vzgojne zapreke. Ko smo se seznanili z bistvom vzgoje, nam je že razviden tudi pomen vzgojeslovja, ki se močno opira na razne vede, med katerimi zavzema zlasti sociologija odlično mesto. Pisatelj opozarja na moderno strujo, katere zastopnik je predvsem nemški filozof P. Natorp s svojim problemom: socialni pogoji vzgoje in vzgojni pogoji socialnega življenja. Vzgojeslovje kot veda proučuje predvsem počela, na katerih sloni, spoznava načrt, idejo, po kateri se naj vzgojuje, katero idejo skuša vsaka doba na svojevrsten način dojeti s svojim idealom (vzgojnim smotrom, Stadler in Rein). Bežek loči nižje in višje vzgojne smotre: vzgoja bodi prirodna, patriotska, nravnoverska in narodna. Vendar pa naj »zagotovi gojencu samostalnost po preteku vzgojne dobe, ki daje Bogu, kar je božjega, cesarju, kar je cesarjevega, ter narodu, kar je narodovega«. Bežek pravilno upošteva

skladno razmerje med individualno in socialno stranjo vzgoje. Enostranska je vzgoja, če preveč obožava individualnost gojenca, a enostranska je tudi, če bi jo prezirala. Bežek zahteva občno harmonsko vzgojo, ki obsegaj vse duševne in telesne sposobnosti gojenca, a povdarja, da jo dandanes strokovna izobrazba s svojo enostranstvo ovira. Tudi »duh časa« kot vpliven činitelj vzgoje se primerno povdarja. Dobro bi bilo, če bi Bežek naglašal, kateri izmed vzgojnih smotrov je najvišji. Na to pisatelj razmotriva »o vzgojnih sredstvih«, ki jih deli v tri skupine: vzreja (telesno negovanje), vzgoja (strahovanje, okrepitev volje in oplemenitev čustvovanja) in pouk, kot vzgojne činitelje pa navaja rodbino, šolo in življenje s svojim milijem. Vzgoja ima, kakor vse človeško delo, svoje meje. Bežek opozarja na nedoslednost vzgojitelja, ki kvari in uničuje druge dobre vplive. Troje dob loči Bežek v vzgoji: domačo (otročjo, igralno), šolsko (v ljudski šoli) in mladeniško (deviško).

V poglavju o domači vzgoji razpravlja Bežek o telesnem negovanju ter daje v marsičem prednost kmetški vzgoji pred mestno, a navaja tudi nje pomanjkljivosti. Z izobrazbo duha (intelektualna vzgoja) sledi vzporedno jezikovna izobrazba, pri kateri Bežek hvalevredno omenja pogubni vpliv bon in guvernanta. Vzgoja čustev in volje se naj vrši na podlagi zgledov, ukazovanja, kazni in štedljivega priznanja. Kazen kot vzgojno sredstvo naj poboljša, ne pa maščuje ali zastraši gojenca ter bodi vselej upravičena! Dobro je Bežek pogodil kakovost kazni, ki naj bo »s

prestopkom v kaki razumni »logični zvezi«, torej kazen bodi primerna, naravna. Bežek polaga važnost na privzgojitev sramežljivosti, ter glede seksualnega pouka, ki ga naj izvrši dom in ne šola, zavzame edino pravilno stališče. Prevažna za vsakega vzgojitelja je vzgoja resnicoljubnosti in ž njo zatiranje laži, kjerkoli se zasači. Vrednost konvencionalne ali udvorljivostne laži Bežek prikazuje v dobri luči: kot »bakreni drobiž v vskadanjem občevanju« (Kant). Privzgojitev možatosti ali npravnega značaja bodi naša skrb! Špiritistne in telepatske vraže Bežek hudo okrca, a menim, da znanost o tem še ni izrekla zadnje besede. Nadalje povdarja Bežek važnost vzgoje nabožnih čustev, kar mu daje priliko pošteno pograjati slabe, v našem narodu vkoreninjene, surove navade, kakor preklinjanje. Bežek ne pozabi opozoriti na estetsko vzgojo, ki je nikakor ne podcenjuje, a tudi ne — precenjuje, kar je storila estetska struja v pedagogiki. Vzgoja k delavnosti tvori važen faktor za socialno vprašanje. Bežek resno svari pred pogubno »poselsko vzgojo«. Končno obravnava pisatelj »nadmestila in dopolnila domače vzgoje« kakor: zavetišča, pestovališča in čuvališča. Odločno zastopa Bežek mnenje, da ni v nemar puščati domače vzgoje, da se dá domu, kar mu gre, saj socialna pedagogika v tem oziru greši, ko misli, da edino domače ubožstvo razdira dom, a da ne razdira vedni mik in vabilo družbe, se udeležiti sedaj tega predavanja, sedaj onega koncerta, sedaj gledališke predstave itd. Prav dobro omenja Bežek in strogo loči zabavnost igre od resnosti dela, kar vrtnarice rade zamenjavajo ter pretiravajo.

Tretje poglavje govori o šolski vzgoji ter daje učitelju primernih navodil n. pr.: kako naj skrbi za tele-

sno zdravje poverjene mu dece, kako naj neguje snažnost v šoli in vzdržuje šolsko disciplino, kako naj deco navaja k točnosti in rednosti, v kaki meri se naj poslužuje raznih kazni, kako vzgajaj ljudomilost, spoštljivost in napeljavaj k lepemu vedenju ter vzbujaj v deci sočutnost, kako se naj bori proti laži. A največjo važnost daje Bežek npravno-verski vzgoji, kakor to določa državni ljudskošolski zakon. Psihologično pravilen je postopek: najprej »vplivanje na nabožno čustvovanje dece« s pomočjo »zunanjega udeje-stvovanja vere« (molitev, cerkveno petje), šele na to, ko se deci razvije razum«, pride v poštev razlaga božjih in cerkvenih zapovedi, oziroma resnic, ki najde tudi v realijah obilo opore. A tesno združena z versko je npravna vzgoja; Bežek je celo mnenja, da »poleg krščanskega nauka ni treba prav nič etičnega poučevanja«. Dvomim, da se da pričujoči stavek v tej kategorno - apodiktični obliki vzdržati ter sem tega mnenja, da je mogoče npravnost poučevati poleg verskega pouka; to je še posebno važno za deco, ki večkrat nadnaravnih resnic niti ne more do-umeti, ter se je celo bati, da se z razpadom verske podlage tudi npravna uniči. Sicer pa nas poizkusi z etičnim poukom v inozemskih državah: na Francoskem, deloma na Angleškem, na Italijanskem in Nemškem lahko prepričajo, da je mogoče npravno vzgajati nezavisno od verskega pouka. Npravni pouk danes ni več utopija. — Nadalje nas Bežek seznanja z »vzgojo državljske zavednosti in domoljubja«. Pogrešam tu poudarka, da je mladino tem lažje patriotski vzgojiti, čim bolj uvideva, da »država premoženje, življenje in osebnostvo slobodo posameznika ščiti ter ga ne ovira v njegovem napredku«. V zad-

njem paragrafu, ki pa ni končan v tem snopiču, razvidimo potrebo (estetske) vzgoje za umevanje umetnosti.

Z velikim zanimanjem in užitek sem čital knjigo. Primerjal sem jo z raznimi drugimi knjigami enake vrste in reči moram, da srečno in uspešno tekmuje z njimi. Pisatelj nam je po dal v tem snopiču samostojno delo, ki se ne naslanja na ta ali oni »uzor«. Zbral je v njej ogromno gradivo v tako lepem, lahko umljivem slogu, da knjigo težko odložiš, dokler je nisi prečital. Povdarjam, da se Bežek ni odtegnil nobenemu modernemu pedagogičnemu problemu. Upošteval je s spretno roko zdravo jedro različnih vzgojnih smeri kakor so intelektualizem, naturalizem, socializem, politizem, individualizem, eticizem in esteticizem, ter uvaža vzgojni ideal: harmonsko vzgojo. Teorija in praksa sta v lepem skladu. Koliko navodil za vzgojitelje in vzgojiteljice, za učitelje in roditelje — posebej še za naše razmere — prava ljudska knjiga! Ni mi treba posebej priporočati dobre knjige, saj se sama najbolje priporoča. Opozoril bi samo naše starše, naj jo s pridom čitajo in si prilaste obilo njenih zlatih nauk. Knjiga me navdaja z najboljšo nado, da bode i ostali del Bežkovega »vzgojeslovja«: didaktika in zgodovina tvoril dragocen knjižni zaklad.

Simon Dolar.

Navodilo k »Moji prvi čitanki«.
Sestavlil Ivan Krulec, c. kr. vadniški učitelj. C. kr. zaloga šolskih knjig. Cena 1 K.

V novejšem času je prišlo v navado, da spiše pisatelj k svoji učni knjigi navodilo, kako se naj po njegovih mislih rabi. Po mojem mnenju niso taka navodila za vse učitelje neobhodno potrebna, vendar pridejo veliki večini prav, posebno tistim, ki

se ne vglablajo radi sami v kako delo. Seveda se nahajajo tudi ljudje, ki se sami ne vglobé, pa tudi navodila ne čitajo.

Gospod Krulec si je menda mislil: naj le tuhtajo ljudje nekoliko sami! in je izdal svoje navodilo malce pozno. Nič ne škodi, da je počakal, še manj pa, da ga je končno vendar izdal. Tako bodo lahko tisti, ki so že knjigo rabili, primerjali svoje lastne misli z avtorjevimi. Marsikaj bodo po navodilu popravili in popolnili, marsikaj morda tudi lastnega obdržali. Tako bo prav! Saj pravi ob koncu Krulec sam, naj izpopolni morebitne nedostatke učiteljeva osebnost in ponavlja s Kehrom, da je najboljša metoda učitelj sam.

Navodilo je razdeljeno v uvod in pet poglavij.

Uvod.

V uvodu nam podaje pisatelj kratko zgodovino o razvoju analitično-sintetične pisalnočitalne metode normalnih besed, ki mu je tako prirastla k srcu, da izraža upanje, da bo učiteljstvo knjigo in navodilo prijazno sprejelo. Kar se tiče berila, se je pač že prepričal sam, da se to ni zgodilo: velika večina učiteljstva se je izrekla zoper njegovo knjigo, pač ravno zaradi metode, ki jo zastopa, deloma pa tudi iz drugih vzrokov, ki pa po mojem mnenju niso merodajni. Jaz — žal — nisem imel prilike preskusiti sam obeh novejših začetnic in zato bi še tudi danes ne vzdignil roke, ako bi se šlo za to ali za drugo. Imamo pa v našem okraju kot nekaj unikum uvedeno Krulčevo »Mojo prvo čitanko« in tako sem se lahko na svoji šoli prepričal, da sem imel prav, ko sem trdil, da se lahko po raznih metodah nauči dobro čitati. Jaz bi si dovolil trditi takole: za večrazredne šole, kjer ni v prvem razredu preveč učencev in kjer je šolski obisk popol-

noma reden, kakor na vadnici, je Krulčeva začetnica brezdvomno dobra. V začetku gre sicer prav težko, a pozneje vedno bolj lahko. Otroci začno čitati že kar sami naprej. In to je vsekakor dobro izpričevalo. Pritrjujem Krulcu, da pri tej metodi otroci lahko družijo glasove. Za razrede, kjer je več oddelkov ali kjer je premnogo otrok, ki ne prihajajo takoj v začetku popolnoma redno v šolo, je stvar seveda drugačna. Toda k navodilu! V navodilu poznamo mojstra-metodika.

I. Predvaje. I. Vaje govoril (glaskovanje). Te predvaje niso nič novega. Prišle pa bodo vsakemu, posebno mlajšemu učitelju prav, ki ga je usoda vrgla v prvi razred, četudi še ni — zrel zanj! In najsi rabi to ali kako drugo začetnico!

2. Vaje za oči in roko (Pripravljalne vaje za risanje). Te vaje so vsaj deloma novejšega izvora, zahtevajo jih tudi posebno risarji. Pripravne so takisto za vse čitalne metode. Učencem, ki jih prav pridno vadijo, ne bo delalo pozneje pisanje prevelikih težkoč.

II. Normalne besede za dobavo glasov. V tem najboljširnejšem delu navodila nam podaja avtor vso metodo na podlagi iz »Moje prve čitanke« znanih 16 normalnih besed in sicer za čitanje in pisanje, v začetku jako natanko, pozneje pa vedno krajše.

Za izhodišče mu služi povsod goli nazorni nauk razen pri 10. normalni besedi. V tem se razlikuje od drugih metodikov, ki rabijo rajši povestice. Z nazornim naukom, pa je tu pa tam malce sitno, ker mora obravnavati tudi kak predmet, ki ne služi prav na to stopnjo, oziroma da se ne more držati načela: od bližnjega k oddaljenemu in se tudi ne more ozirati na to, ali je času primerno ali ne. Tako se n. pr. obrav-

nava sova prej nego ovca in avtor priporoča, naj se popelje učence v prosto naravo da si ogledajo pasočse se ovce baš v času, ko — pri jesenskem začetku šolskega leta — pokriva navadno sneg gore in doline! Tudi kraljico cvetlic, zlahtno rožo, bomo mogli pokazati v tem času le slabo ponarejeno ali pa na sliki. Za dobavo prve normalne besede »in« služi Krulcu knjiga in zvezek. Meni bi bolj ugajala tablica in kamenček, ker sta že bolj znana. Da bi govoril na tej stopnji celo o zabavnih knjigah, se mi ne vidi prav nič primerno. Zvezek še ni znan. Pisatelj kot vadniški učitelj že lahko začne pisati takoj s peresom v zvezke, a pri veliki večini šol se to z najboljšo voljo ne more. Mislite si prenapolnjene razrede z dvema oddelkoma. Pa tudi zvezkov ni! Saj še ni dolgo, kar smo preživeli kameno dobo, ko se je pisalo tudi na srednji in višji stopnji večinoma vse s kamnom na kamen. Keliko britkih še mora učiteljstvo na kmetih zdaj požreti zaradi zvezkov! Doživel sem slučaj, da je varčna mati zbrisala s strgalko ves s svinčnikom izpisan zvezek ter zahtevala, naj ga hčerka zopet porabi, češ, da se ne bo »potratilo« toliko papirja. (Pri tej priliki omenim, da po možnosti pisanje s svinčnikom ni mnogo več vredno nego s kamenčkom. V zvezke se naj piše izključno s peresom!) A kaj bo zdaj za nekaj časa s papirjem, to vedi sam Bog! — —

Jako dobri so odstavki o artikulaciji. Pisatelj, ki mu morajo biti dobro znane zahteve zastopnikov fonetične metode, pojasnjuje v njih kratko, a jasno, kako se morajo rabiti govorni organi pri izgovarjanju raznih glasov. To je jako, jako važno!

Pisanje obravnava približno na tisti način, kakor nas je učil Mikložič.

Za začetek obravnave tiskanih črk bi svetoval, da se napravi velika črka »i«, ki se počrni ter se z njo pred učenci res natisne nekaj črk. To pripravi otrokom veselje in lahko umejo, zakaj se pravi »tiskana« črka.

Da Krulčevi učenci tudi sami sestavljajo zloge in besede na čitalnem stroju, se umeva samo ob sebi. Po pravici se polaga mnogo važnosti na vezanje novih glasov s starimi. Takisto se mora pohvalno omeniti, da čitajo vedno najprej srednjedobri učenci, potem šele boljši in nazadnje slabjši in tudi to, da se že takoj od začetka s pravilnim naglašanjem deluje proti včasih naravnost strašnemu »šolskemu tonu« pri čitanju.

Da rabi pisatelj šele pri II. normalni besedi zlog z dvema soglasnikoma, je dobro premišljeno.

Prepisovanje, pisanje po nareku in napisovanje besed in stavkov iz spomina se pridno goji. Priporočal bi še samo kot nekako vmesno stopnjo napisovanje raznih primernih predmetov, ki se položijo na mizo pred učence. Proti koncu pa bi že lahko učenci tvarjali kratke stavke na podlagi slik itd.

Obravnavi zadnje normalne besede sledi abeceda, ki je nastala tekom časa na čitalnem stroju.

Pri tem poglavju še moram priznati omeniti, da kažejo vzgojne opazke pri nazornem nauku moža vzgojitelja, koncentriranje vsega pouka: čitanja in pisanja, računanja, risanja, memoriranja in petja pa učitelja. (Pri risanju se pač pričakuje malce preveč od otročičev). Prav tako je hvalevredno, da zahteva Krulec pri nazornem nauku, da učenci sami povedo, kar vedo o dotičnem predmetu in da pripovedujejo nazadnje skupno, brez vprašanj.

Da se ozira pisatelj tudi na tvornost učencev in na umetniško vzgojo, nam priča, da je v vsakem oziru na višku časa. Svetoval pa bi, da bi se pri umetniški vzgoji oziral malce bolj na individualnost svojih učencev, n. pr.: Kaj se zdi tebi na tej sliki najlepše? Kaj pa tebi? Zakaj?

III. Čitalne težkoče. Pisatelj obravnava najprej podobno se glaseče besede, potem polglasni »r« in končno besede, ki imajo po več soglasnikov skupaj. Te tvarjajo učenci sami s pritikanjem soglasnikov k znanim besedam, n. pr. pas — past, leča — pleča... Čitajo in pišejo se nastavljene besede po navpični in vodoravni vrsti.

Za pojem »velika črka« rabi posebno sestavljen sestavek »S pota v šolo,« s samimi takimi velikimi črkami, ki se razlikujejo res le po velikosti od malih. Učenci jih sami poiščejo in določijo, kje da stojijo.

IV. Velike pisane in tiskane črke. Poleg male črke se napiše ozir. postavi velika. Velika pisana črka se razstavi v elemente in zopet sestavi in piše med črtami. Tudi v knjigi je pisano (lastna imena) med črtami, kar je res potrebno, saj še na srednji stopnji včasih kak učenec ne ve, kam bi napisal veliko črko.

Tiskani del ima pri vsaki črki samo dotično veliko črko. Čudim se, s kako marljivostjo je sestavil pisatelj te sestavke. Za vglobljenje dotične črke je to pač menda res dobro, a meni, odkrito rečeno, malce mrzi ta enoličnost. Zakaj bi se ne porabljal vsaj deloma prej obravnavane črke? Tako pa jih lahko otroci, preden pridejo do zadnje, zopet pozabijo!

Kot ponovitev sledi nauk o rabi velikih črk.

V. Štivo. Pisatelj pravi samo, da je zbral snov, ki utegne zanimati učence. To se mu je res vobče po-

srečilo. Celo načelni nasprotniki »Moje prve čitanke« priznavajo, da je drugi del knjige dober.

K sklepu še opiše avtor naslikani čitalni stroj ter omenja veliko važnost stenskih tabel za čitanje z obljubo, da jih bo priredil, ako se bo njegova čitanka udomačila...

Stenske table so za prvi razred res neizmerno potrebne in najsi jih tudi nekateri pedagogi popolnoma zametujejo! Na stenskih tablah se učenci najlaglje privadijo natanko paziti in skupno (v koru) čitati. Stenske table tudi preprečijo, da ne čitajo učenci »iz spomina«, kar je pogosto veliko zlo, ki ga marsikateri učitelj prepozno opazi. Razen tega spravijo stenske table prijetno izpremembo v pouk, kar posebno malčkom kaj dobro dě.

Priznati moramo, da polaga Krullec sploh veliko važnost na zanimivost pouka, na tisto čarobno silo, ki pritegne otroka k sodelovanju in samotvornosti in ki je po mojem mnenju najboljša zdrževaljica discipline v razredu.

Tako sem v kratkem ocenil Krulčevo »Navodilo«, ki ga priporočam vsakemu učitelju, posebno elementarnemu. Čital ga bode s pridom tudi tisti, ki sicer ni prijatelj njegovega prvega berila. Černej.

Unterrichtspraxis für Volksschulen. (Konec.) II. Pri Stvarnem pouku« je napisal uvod izdajatelj, posamezne predmete pa so obdelali, in sicer: A. Nazorni nauk (J. Göri), B. Domoznanstvo (A. Bischofberger); C. Zgodovina (dr. Th. Ebner): o izbiri učne snovi in njeni obravnavi; D. Ustavoznanstvo (F. Weinhandel): splošno učno snov (K temu je izrekel svoje mnenje izdajatelj, ki pa bo gotovo tudi splošno mnenje, da je namreč ta sestava le »posrečen sistematični pregled o vsej učni snovi na tem polju«, ki pa ga v šoli ni mogoče predelati. Dobrodošel pa bo vseeno za izbir.); E. Prirodpisje

in zdravstvoslovje (dr. R. Freis) s posebnim ozirom na biološki moment; F. Prirodoslovje (R. Schill), kjer se povdarja zlasti lastno opazovanje učencev in lastno napravljanje preprostih poskusnih pripomočkov, ki omogočajo predvsem poskuse od strani vseh učencev, da ti tvorijo podlago splošnemu pouku. — III. a) Računstvo je obdelal znani graški metodik F. Pokorn ter obravnava računstvo splošno in podaja posebna metodična navodila za računanje v številnem krogu 1—20, v številnem krogu do 100, do 1000 in nad 1000, za pismene računske operacije, za desetinska števila, za računanje z mnogoštevilnimi števili in z navadnimi ulomki ter konečno za praktično računanje v 6.—8. šolskem letu. — III. b) Pri »Oblikoslovju« stoji pisatelj R. Schill na stališču nazornosti in samodejalnosti učenčev, kar mu je prvi predpogoj za uspešnost pri tem pouku. — IV. Rečnósti: A. Lepopisje je obdelal izdajatelj, B. Prostoročno risanje pa prinaša pod I. uradna navodila, t. j. odlok c. kr. ministr. za bogočastje in uk s 5. junija 1912, pod II. pa je napisal posebne opazke J. Schmorranzer, ki zastopa tudi tukaj iste moderne ideje, kakor so nam že znane izpod njegovega peresa v publikacijah S. Š. M. — C. Geometrijsko risanje obravnava v praktičnem smislu R. Schill; D. Petje (V. Zack) in E. Ženska ročna dela (H. Pokorn). — Razgovor o telovadbi je izpadel — kakor izvemo iz uvoda — vsled tega, ker izda c. kr. naučno ministrstvo v kratkem nov učni načrt za ta predmet. —

Dodatek prinaša zapisnik priporočljivih del, kakor ga je sestavil izdajatelj s sodelovanjem večih strokovnjakov, in sicer: A. Za splošno metodiko o splošnih delih, o delih za elementarni pouk, za pouk v oddelkih in o delovni šoli; B. Za posamezne učne predmete; C. Dela za nadaljno izobrazbo in za pripravo na pouk. Zaznamek je precej obširen — navaja okoli 450 del — in bo služil dobro za izbiro tozadevnih del, ki so izšla dozdej. Seveda pa je

treba pri takih zaznamkih vednega izpopolnjevanja. —

Toliko o knjigi. Kdor jo pregleda vestno in natančno, kakor zahteva delo samo, da si jo omisli ter jo postavi na najbolj priročen kraj, kjer mu je vedno pri rokah. Zakaj vedno in vedno se bo v dvomih rad zatekal k njej, ker bo našel notri še vedno nova navodila in novo spodbudo pri izboljševanju lastnega dela pri pouku. Reformiral bo sebe, kakor je namen knjige.

Pav. Flerè.

V zalogi F. Tempsky na Dunaju je izdelal besedni zaklad z nemško-slovenskim slovarčkom k I., II. in III. delu dr. Turmlirzeve Jezikovne vadnice. Sestavil Andrej Rapè, učitelj v Ljubljani.

Ker so Rapètovi slovarčki delo vesšega, vestnega in natančnega šolnika, ki ga vodi in mu zagotavlja trajne uspehe mnogoletna praksa, ne morejo knjižice izgrešiti namena.

Kjer so na šolah vpeljane Turmlirzeve vadnice, toplo priporočamo Rapètove slovarčke.

Oton Župančič: Sto ugank. — V Ljubljani 1915. Izdala in založila »Omladina«. Tiskala »Učiteljska tiskarna« Cena 90 h. — 39 strani.

Ljubka knjižica je to po obliki in po vsebini; pripraven in lep dar našega pesnika naši deci, pripraven pripomoček učitelju v šoli, na igrišču, na šolskih izprehodih. O delcu je zapisal »Slovenski Narod«: »Župančiča poznamo kot mladinskega pesnika iz njegove zbirke »Pisanice« in iz tekstov, ki jih je pripisal Schwentnerjevimi podobam za mladino. Njegove »Uganke« so kratke pesnice 2 do 4 vrst in čitatelj se čisto čudi, kako je možno v kratki koncizni obliki podati toliko pristno pesniškega opazovanja. Krasne apercepcije, naravnost žrapantno opazovanje in tolmačenje prirodnih prikazni ter tako naivno in vendar pesniško globoko izražanje — to so pač lastnosti, ki jih od Župančičevih del ne samo pričakujemo, temveč upravičeno zahtevamo. Ljubeznjivo knjižico, kateri je napisal

avtor »predgovor« »Sto ugank — Tri sto zadrž — tri sto zank« in ki je tudi na zunaj jako okusna (lična naslovna risba in brezlična tiskovna tehnika), kar najtopleje priporočamo.«

Temu priporočilu nimamo dostaviti od naše strani drugega, kakor da svetujemo šolam, naj po delcu hitro sežejo, da se ne zgodi marsikateri šoli kakor pri »Pisanicah«, ki jih ni pravočasno oskrbela ter jih ne dobi zdaj — kot razprodanih več.

—è.

KNJIŽEVNE NOVOSTI.

Pav. Flerè: Avstrijska siava v svetovni vojni 1914./15. — je naslov mladinskemu spisu, ki ga je aprobiralo c. kr. naučno ministrstvo ter izide v kratkem v c. kr. zalogi šolskih knjig na Dunaju. Knjigo, ki opisuje v obliki povesti začetek svetovne vojne, mobilizacijo, odhod vojakov na bojišče, riše črtice iz življenja ranjencev, ujetnikov in beguncev ter slika hrabre čine naših čet na severnem bojišču, že danes priporočamo našim šolskim, mladinskim in ljudskim knjižnicam.

*
*
*

Od »Slovenske Šolske Matice«. Šolska vodstva na Kranjskem, Primorskem, Štajerskem in Koroškem naj blagovolijo vposlati predsedniku Slov. Šol. Matice, g. ravnatelju H. Schreinerju v Mariboru, zaznamek vseh v vojno poklicanih gg. učiteljev s podatki o njih ranjenju, ujetništvu, smrti ali odlikovanju, ker namerava Slov. Šol. Matica postaviti vsem vrlim junakom-učiteljem časten spomenik v svojih publikacijah.

Gg. poverjeniki Sl. Š. Mat. naj blagovolijo pobrati in vposlati čimpreje članarino za l. 1915. Ako je morebiti g. poverjenik vpoklican v vojno, naj blagovoli prevzeti ta trud eden izmed njegovih gg. tovarišev, ker mora društveni odbor v kratkem vedeti, kakšno bo njegovo denarno stanje.

RAZGLED.

ŠOLSTVO

Stajerski deželni šolski svet poziva vso umirovljeno učiteljsko osebje, ki je splošno za učiteljsko službo, naj se prostovoljno zglašuje pri pristojnih okrajnih šolskih oblastih za zopetno supletorično službovanje na javnih ljudskih in meščanskih šolah v šolskem letu 1915./16. Glede svojih personalij je treba navesti datum rojstva in vpokojenja, število službenih let, sedanje bivališče in strokovna skupina. Navedejo se lahko tudi želje glede na eventualno supliranje zlasti z ozirom na kraj in obseg poučevanja. Za svojo pomožno službovanje se umirovljeno učiteljsko osebje posebej odškoduje.

Splošna otvoritev šol po Avstrijskem v šolskem letu 1915./16. Avstrijsko naučno ministrstvo je odredilo, da se začne po vseh avstrijskih šolah pouk v šolskem letu 1915/16 redno kakor v mirnih časih. Posebna važnost naj se polaga pri pouku na telesno vzgojo. — Da pozdravlja učiteljstvo to odredbo z veseljem, je jasno.

Vodstvo šolske kronike v vojnem času. C. kr. štaj. dež. šol. svet je izdal odlok, da naj se vpiše letos v šolsko kroniko, kako je posegla naši državi vsiljena vojna v šolske razmere, ter naj se zlasti zaznamuje: a) k vojaški službi vpoklicane učitelje s posebnim povdankom onih, ki so dobili za svoje junaško vedenje pred sovražnikom odklikovanje ali so žrtvovali zdravje ali življenje za domovino; b) učinek, ki ga je napravila vojna na razvoj pouka in sicer z navedbo dobe in oblike, v kateri je bilo eventualno treba omejiti pouk; c) udeležbo šole in šolske občine na vojni oskrbi in na gospodarskih naredbah, delovanje učiteljev v nasadnih, žetvenih in drugih komisijah; č) zmagošlavja in vse, kar se zgodi znamenitega in vzvišenega med vojno in vsled nje.

»Naredb. List.«

Avstrijsko naučno ministrstvo proti obisku srednjih šol. Z ozirom na prenapolnjene razrede srednjih šol in na premali obisk strokovnih šol je izdalo avstrijsko naučno ministrstvo na vse deželne šolske oblasti odlok, da naj te opozarjajo ljudstvo, da se izobrazijo mladina kar največ strokovno ter se tako doseže, da bodo po vojni izobražene moči povsod na svojem mestu.

V dotičnem odloku se opozarja, da je bilo v šolskem letu 1883/84 vpisanih na 248 gimnazijah in realkah skupaj 71.821 učencev, leta 1893./94. na 256 zavodih 81.383 javnih učencev, deset let pozneje, v šolskem letu 1903./04. je znašala frekvenca na 343 zavodih 120.512, leta 1913./14. pa na 517 zavodih celo 154.882 javnih učencev, poleg pa še 5871 gimnaziastk.

Nasproti temu pa je zelo zaostajal obisk strokovnih šol; napram 50.000 srednješolcem višjih razredov je bilo v šolskem letu 1913./14. na zavodih, kjer se zahteva kot predizobrazba nižja gimnazija ali realka, le 15.000 učencev (na višjih državnih obrtnih šolah kakih 4800, na trgovskih akademijah okroglo 8000, na poljedelskih in podobnih zavodih le kakih 2000). V primeri s 100.000 učencev nižjih razredov srednjih šol je obisk na nižjih strokovnih šolah primeroma prenizek. V interesu mladine je torej, da merodajni činitelji ne stremé pri snovanju novih šol le na ustanovitev kake srednje šole, pač pa da gledajo na to, da se vzgoje s strokovnimi šolami krepke moči za narodno gospodarstvo.

Ministrski odlok pogovarja tudi dekliško vzgojo, za katero se je priredil primeren prostor v dekliških licejih, ki jih je obiskovalo v šolskem letu 1913./14. 11.332 učenk. Uspeh pri obisku deklic srednjih šol z učajim načrtom, prikrojenim za dečke, ni bil dovoljen; od 5871 gimnaziastk jih odpade le 1936 na višje razrede, od kakih 1000 učenk prvega razreda jih pride

do zrelostnega izpita le 300; vzlic skrbni izbiri od strani staršev ostane torej le pri poskusu, ki se opusti po pridobitvi koščka gimnazijske izobrazbe. Zato se splošno priporoča obisk dekliških licejev, ker se posebno nadarjenim deklicam omogoči tudi na teh zavodih s priklopitvijo realno-gimnazijskih višjih razredov pridobitev zrelostnega spričevala za obisk vseučilišča.

Odlok nalaga deželnim šolskim oblastem, da naj poučujejo ravnatelji zavodov pri sprejemanju učencev starše, ter naj delujejo tudi na to, da se ne poveča število srednjih šol.

Letno poročilo o stanju ljudskošolskega šolstva na Kranjskem koncem leta 1914.
 I. Šol je bilo: A. Javnih: 1. meščanskih 2. I s slov. (Postojna) in 1 z nemškimi (Krško) učnim jezikom. 2. ljudskih šol: enorazrednih 172, dvorazrednih 121, trirazrednih 49, štirirazrednih 47, petrazrednih 23, šestrazrednih 14, in osemrazrednih 6, skupaj 432. Med temi je 20 šol za silo, 4 ekspoziure in 17 ekskurendnih šol. Izmed vseh javnih ljudskih šol je bilo 18 samo deških, 14 samo dekliških in 400 mešanih; glede učnega jezika pa: 391 slovenskih, 30 nemških, 9 utrakvističnih in 2, v katerih se je poučevalo slovenske in nemške otroke v posebnih oddelkih. B. Privatnih: I. s pravico javnosti: a) 4 meščanske za deklice, in sicer 1 slovenska, 1 nemška in 2 utrakvistični; b) ljudskih šol: enorazrednih 4, dvorazrednih 2, trirazredna 1, štirirazrednih 5, petrazrednih 6, sedemrazredna 1, osemrazrednih 4, skupaj 23, in sicer: 3 deške, 11 dekliških in 9 mešanih; po učnem jeziku pa: 9 slovenskih, 11 nemških in 3 utrakvistične. 2. brez pravice javnosti: ljudskih šol: enorazredni 2, dvorazredna 1, skupaj 3, in sicer vse tri mešane in z nemškim učnim jezikom.

II. Število otrok: 1. šoloobveznih: dečkov 48.589, deklic 48.215, skupaj 96.804. 2. Šoloobiskujočih: dečkov 45.042, deklic 43.426, skupaj 88.468. Opomba: Med šoloobiskujočimi tu niso všteti oni, ki so obiskovali srednje šole in razne druge za-

vode. Javne meščanske šole je obiskovalo: 114 dečkov in 35 deklic, skupaj 149.

III. Število učiteljstva na javnih šolah: Na meščanskih šolah 8 moških in 1 ženska, skupaj 9. Na ljudskih šolah 435 moških in 643 ženskih, skupaj 1078. Veroučiteljev je bilo: 7 s plačo (odštetih v statusu ljudskega učiteljstva), 2 z remuneracijo in 418 nastavljenih od cerkvene oblasti. Učiteljic za ženska ročna dela je bilo 34. Na privatnih šolah je bilo 38 moških in 121 ženskih, skupaj 159 učnih oseb. V primeri z letom 1913. je število šol naraslo za 3. Enorazrednih ljudskih šol je bilo 5 manj, ko leta 1913., več pa 2 dvorazredni, 2 štirirazredni in 3 šestrazredne. Šoloobveznih otrok je bilo leta 1914.: 141 dečkov in 303 deklice, skupaj 444 manj ko leta 1913., šoloobiskujočih pa: 340 dečkov manj in 241 deklic več ko leta 1913. Učiteljstva je bilo leta 1914.: 82 učiteljev in 30 učiteljic, skupaj 112 manj ko leta 1913. Temu so krive izredne razmere, ker je moralo mnogo učiteljev v vojaške in so se mnogi razredi opustili, oziroma se je po dva ali več razredov združilo v en razred s poukom po oddelkih.

Preosnova kuhinjskih in gospodinjskih šol. Ministrstvo za javna dela je nastavilo novo ustavo za organizacijo kuhinjskih in gospodinjskih šol, ker se je na podlagi nabranih izkustev in opazovanj pokazalo, da norme iz kimovca leta 1908. v mnogih ozirom dejavnostnim potrebam ne odgovarjajo docela. Po novem organizacijskem načrtu obsegajo kuhinjske in gospodinjske šole tri učne oddelke, in sicer: gospodarske šole (s tri, pet ali desetmesečno učno dobo), gospodinjske šole (s pet ali desetmesečno učno dobo) in posebni ter večerni tečajji. Gospodarska šola ima namen, da pripravlja deklice z dovršeno ljudskošolsko dolžnostjo, da se posvete kakemu poklicu, ali pa za lastno gospodarstvo, odnosno za vstop v domačo službo, ter jih poučuje v vojenju gospodarstva preproste vrste. Gospodinjska šola ima nalogo, da poučuje poleg v primerni splošni izobrazbi v pripravljanju cene hrane, v vojenju večjega

gospodarstva ali gostilničarstva (kot kuharice, oskrbnice, domače uradnice, gostilničarke itd.). Posebni in večerni tečajji (na pr. za kuhanje, fino kuhanje, fino pečenje, vkuhavanje, glajenje, računanje in kalkuliranje itd.) so namenjeni, da podajajo dekletom in ženam v poklicih nadaljno izobrazbo na posebnem torišču kuhinjstva in gospodinjstva tako, da opravljajo med obiskovanjem tečajev lahko nemoteno svoj poklic.

Za prejem v gospodarsko in gospodinjstvo šolo je potreben izkaz, da je deklica, ki hoče vstopiti, zadostila ljudskošolski dolžnosti ter dopolnila 14., oziroma 16. leto. Za učenke-goste veljajo isti predpisi kakor za redne učenke.

Učni predmeti kakor tudi razdelitev učne snovi za gospodarske, oziroma gospodinjstvske šole, so v učnih načrtih, ki jih je izdalo ministrstvo za javna dela. Vsakemu zavodu pa je prosto, da učni načrt primerno krajevnim razmeram razširi in izpopolni. Redne učenke dobé koncem poučevanja spričevala; učenke-gosti spričevalo ali potrdilo o obisku. Upravo šole prevzame šolski odbor, ki obstoji iz članov, ki jih volijo, oziroma imenujejo šolo združujoči faktorji, zastopniki (zastopnice) poklicev, ki se vadijo v šoli, žene z drugih krogov in šolskega voditelja (šolske voditeljice).

Šole za vajence v kraljevini Hrvatski in Slavoniji v šolskem letu 1913/14. Uradni podatki izkazujejo za šolsko leto 1913/14. v Hrvatski in Slavoniji 54 šol za vajence, ki jih je posečalo 8285 učencev, od katerih še ni bilo starh 15 let 4971 ali 60%, nad 15 let starih pa je bilo 3314 ali 40%; največ jih je bilo med 14. in 16. letom, in sicer 5399 vajencev ali 65·17%. Materni jezik je bil 7120 vajencem hrvatski, 53 slovenski, ostali so pripadali raznim narodnostim. Po svojem poklicu je bilo: 1255 trgovskih vajencev (15·15%, 799 črevljaskih (9·64%), 718 krojačev (8·67%), 700 mizarjev (8·45%), 642 barvarjev (7·75%), 408 zidarjev (4·92%), 383 brivcev (4·62%), 368 pekov (4·44%) in 307 kovačev (3·70%).

Poučevalo je na šolah za vajence 9 učiteljev in profesorjev srednjih šol, 15 ravnateljev višjih ljudskih šol, 35 učiteljev višjih šol, 276 ljudskih učiteljev, 8 učiteljev strokovnih šol, 46 samostalnih veroučiteljev in 74 duhovnikov.

Za vzdrževanje šol za vajence se je v tem šolskem letu potrošilo 226.299 K; vzdrževanje ene šole za vajence je stalo povprečno 4190 K 72 vin., a strošek za enega obiskovalca teh šol je znašal 27 K 31 vin.

Šolski stavbeni načrt v Galiciji. »Novoje Vremja« poroča, da je izdelalo ravnateljstvo za šolstvo v Galiciji šolski stavbeni načrt, po katerem naj bi se otvorilo 25 moških in 25 ženskih gimnazij, 70 višjih ljudskih šol, 9000 ljudskih šol, 10 učiteljskih seminarjev, 2 učiteljska inštituta, vse z ruskim učnim jezikom. Šolska nadzornika za Galicijo Ustinov in Pravdolubov sta izdala za gališko dečo začetnico »Pjerveje slovo«. — Seveda je ostalo le pri načrtu.

Spisovanje šolske vojne kronike je obvezno, pa ne pri nas, ampak na Francoskem, kjer je ukazala vlada, da zapisujejo učitelji vse dogodke v svoji šolski občini, odkar se je vojna začela. Vsi ti zapiski se bodo pozneje natisnili v posebni knjigi.

Goriško slovensko moško učiteljišče. Kakor poroča »Slovenski Narod« se goriško slovensko moško učiteljišče najbrže preseli v Trst. Vprašanje je baje le še vprašanje prostorov. Teh pa menda tudi ne bo tako težko dobiti.

Frekventacija na celovških srednjih šolah. Na državni gimnaziji je letos vpisanih 528 dijakov. Razen teh je še 14 privatistinj. Lani je bilo vpisanih 583 dijakov. Letošnje število je v toliko manjše, v kolikor je manj dijakov v prvih humanističnih razredih (74:39) in v treh najvišjih razredih. — Na državni realki je vpisanih 263 javnih učencev in 1 privatistinja. Lani je bilo vpisanih 331 dijakov. — Na dekliškem liceju je letos 109 učenk. Lani jih je bilo 135.

TO IN ONO.

Izpiski o vzgoji volje: »Prvi odstavek vse moralne kulture je izobrazba razumne volje za princip, ki regulira vso življenjsko dejavnost... in samovladanje je osnovni pogoj vse moralne zmožnosti, predpogoj vse človeške vrednote, osnovna oblika človeškega bistva« (Fr. Paulsen: System der Ethik II.).

»Ni prilagodena socialnemu življenju brez zahteve po zmožnosti človeški; da dvigne svojo dejavnost iz gole instinktivne reakcije ter jo kontrolira s svetom svojih predstav. Mnogo ljudi, bogatih na socialnih motivih, se pogubi v življenju le vsled tega, ker se niso navadili, da bi spravili svojo impulzivnost pravočasno pod kontrolo duha. Gre pa tu le za navadno vajo v letih razvoja« (Foerster: Jugendlehre).

»Vaše znanje je gotovo lepo in dobro — ampak najvažnejše vzgoje ne daje, in kdor ne ve tega, je neveden vzlic vsemu znanju« (Foerster: Jugendlehre).

»Strogo navajanje in vaja ne sme izginiti, pač pa se mora okrepiti... Če s to razliko napram prejšnjim časom, da pride ta vzgoja manj od zunaj kakor od znotraj« (Foerster: Jugendlehre).

»Kar se tiče pravočasne vzgoje k samovladanju, ni mogoče nikdar dovolj opozarjati vzgojiteljev na značaje vzgojni pomen pravilno vojenega in uporabljenega ročnega in gospodarskega dela« (Foerster: Jugendlehre).

»Spominjaj se, da bodi smoter tvojega vzgajanja, da ustvariš bitje, ki se bo vladalo samo in ne, ki bi ga vladali drugi. Če bi bil namen tvojih otrok, da žive kakor sužnji, ne bi jih mogel v njihovi mladosti navaditi nikdar dovolj hlapčevanja; ker pa naj postanejo pomalem prosti ljudje, ne da bi kdo nadzoroval njihovo vsakdanje dejanje in nehanje, jih ne moreš, dokler jih imaš v oskrbi, nikdar dovolj navaditi na samovlado« (Spencer: Die Erziehung).

»Za utrditev volje je treba, da se dá slabiču v volji zmožnost, da misli v zvezi ter da dosega zlasti en namen z dolgo in

težko vrsto sredstev« (Adler: Moralunterricht).

»Pri besedi »vzgoja volje« moramo misliti sledeče: Razvoj osebnosti naj se pospešuje v tem zmislu, da napravlja individuj živahne, nagle, jasne sklepe ter izvaja te sklepe ročno in vztrajno. Deluje naj ter se zdržuje. Obseg možnih dejanj pa tvorijo zakoni, moralni, državni, pravstni itd. Delaj, a ostani gentleman!« (Brockdorff: D. Philosophie in der Pädagogik).

Odlikovanje našega sotrudnika. »Popotnikov« sotrudnik, profesor na mariborskem učiteljsču, zaslužni štajerski rodoljub dr. Ljudevit P i v k o, nadporočnik črnovojniškega bataljona II./37, je bil za izredno hrabrost odlikovan z vojaškim zaslužnim križcem 3. razreda z vojno dekoracijo.

Vzgoja v Švici. Celo v Švici, kjer je prebivalstvo vendar na visoki stopnji omike, se je izkazalo, ob začetku sedanje vojne, da velika večina ljudi ne zna politično misliti in da je v vseh političnih vprašanih slabo poučeno. Ljudje niso bili poučeni ne o pogojih švicarske svobode in državne neodvisnosti, ne o temeljih nevtralnosti, ne o dolžnostih, ki jim jih nalaga nevtralnost. Z ozirom na to je zdaj merodajna korporacija sklenila preskrbeti, da se bo v šoli izdatno gojil pouk o državljanskih pravicah in dolžnostih, sploh da se bo skrbelo za izdatno politično in zgodovinsko izobrazbo mladine in za temeljito učenje vseh treh, v Švici domačih jezikov, francoskega, nemškega in italijanskega, ker samo temeljito znanje domačih jezikov premaga narodnostna in plemenska nasprotja.

Usoda učiteljev v vojni. Izza zadnjega izkaza je padlo v vojni 195 čeških učiteljev, ranjenih 571. — Nemških učiteljev z Morave je v vojni 50%, t. j. čez 1200. Padlo jih je 40, ranjenih in bolnih je 280. — Čeških nemških učiteljev je padlo 177, ranjenih je 394, pogrešanih 67. — Z Dolenje Avstrije je do začetka julija padlo 79, ranjenih in bolnih 301, pogrešanih 40. — Z Berlina je do začetka junija v vojni 1570

učiteljev, padlo jih je 87, ranjenih 180, pogrešanih 174. — Saških učiteljev je padlo doslej 480, pogrešanih je 428. — Prusko naučno ministrstvo je napravilo spominsko desko padlim učiteljem od ljudskih do visokih šol. Doslej je zapisanih 2389 imen, od teh 1468 ljudskošolskih učiteljev.

Cirilica prepovedana. Grško-katoliški škof v Eperjesu na Ogrskem je izdal posebno pastirsko pismo, s katerim prepoveduje rabo cirilice v vseh šolah svoje škofije, češ, da je to potrebno za patrijotično vzgojo in kulturni napredek maloruskega prebivalstva.

Novo slovenske čitanke za srednje šole. Celovski »Mir« poroča, da sestavlja poseben odbor, sestojč iz deželnega šolskega nadzornika dr. Bezjaka ter profesorja Jarca, Breznika in Grafenauerja nove slovenske Čitanke za srednje šole. Ponudbo, da bi nove Čitanke založila, je Mohorjeva družba odklonila.

Usposobljenostne preizkušnje za občne ljudske in za meščanske šole v jesenskem terminu 1915 se prično in sicer a) v Mariboru dne 8. novembra, b) v Ljubljani pa dne 12. novembra ob 8. uri zjutraj.

Pronjše za pripuščenje k tem izpitom je vložiti najkasneje do 1. odnosno 3. novembra 1915 po predpisanem službenem potu pri ravnateljstvih c. kr. izpraševalne komisije za občne ljudske in za meščanske šole v Mariboru oziroma v Ljubljani.

Nov češki literarni in kulturni tednik. Dosedanji glavni urednik praškega »Časa« Jan Herben je pričel izdajati s 1. oktobrom nov zabavno-poučni list »Novina«, okoli katerega so se zbrali odlični sotrudniki kakor I. S. Machar, A. Radl i. dr. Opozarjamo vse ljubitelje češke literature in kulture na ta novi tednik, ki se naroča v Pragi, Vaclavskega namesti, U zlaté husý, ter stane na leto 12 kron.

Slovenske in italijanske ljudske šole za begunce. Povsod, kjer so begunci nastanjeni

v večjem številu, bo vlada nastavila poleg duhovnikov, ki so večino že vsi na svojih mestih, tudi zelo mnogo učiteljev, učiteljic ročnih del in vrtnaric, ki bodo proti še posebni odškodnini delili begunskim otrokom pouk in razvedrilo. Vsi ti učitelji in učiteljice ne bodo nastanjeni v skupnih barakah, temveč so za nje pripravljene posebne hišice s primernimi sobicami, v katerih bodo ločeni od drugih stanovali.

Posredovalnica za goriške begunce apelira na vse učitelje in učiteljice, ki se nahajajo razkropljeni po deželi, da se dajo v ta namen »Posredovalnici za goriške begunce v Ljubljani« na razpolago. Vsi, ki bi bili pripravljene sprejeti ta mesta, naj se v najkrajšem času pismeno ali ustno oglase pri »Posredovalnici za goriške begunce v Ljubljani«, Dunajska cesta št. 38.

Odpust učiteljev iz vojaške službe. Vojno ministrstvo je odredilo, da se naj oni učitelji-črnovojniki, ki opravljajo le vojaške pomožne službe in so torej za službo na bojišču ali pri straži (Kriegs- oder Wachdienst) nesposobni, začasno odpusté, da prevzamejo zopet poučevanje.

Popravek. V zadnji številki v spisu »Luka Lavtar« se govori na strani 176 do 179 o »Gruberjevi« metodi, kar je seveda tiskovni pogrešek; mesto Gruber moralo bi pravilno stati Grube, kar so čast. citatelji poleg drugih manjših napak itak gotovo že sami popravili.

Društvo »Selbsthilfe der Lehrerschaft Steiermarks«. Pripetili so se 3 smrtni slučaji, ki povzročajo pobiranje 131., 132. in 133. posmrtnega doneska po 2 kroni, katere je tekom meseca oktobra zanesljivo vplačati.

Umrli so ti-le društveniki:

Dne 11./8. 1915 Janez Schubert — Gradec.

Dne 31./8. 1915 Jožef Vodošek — Spodnja Polskava.

Dne 7./9. 1915 pa Jožef Sperat — Št. Vid pri Gradcu. O d b o r.

Izjava.

Podpisani naznanjamo, da prekine „Popotnik“ z današnjo številko za nedoločen čas svoje izhajanje.

Upali smo, da zdržimo ter premagamo vse ovire, nadejajoč se vsaj od slovenskega učiteljstva krepke podpore za svoje duševno glasilo. Toda marsikoga je vzela med tem iz naših vrst vojna, marsikomu pa je postala potreba nujnejša v drugi dolžnosti kakor oni napram svojemu stanovskemu glasilu. Podlegli nismo, le umikamo se s pozorišča do tedaj, ko se uravnajo zopet razmere. Tedaj začne „Popotnik“ zopet redno izhajati z neizpremenjenim smotrom kot pedagoški in

znanstven list slovenskega učiteljstva, gotovo pa vsaj takoj po končani vojni; zato prosimo p. n. sodelavce in naročnike ter prijatelje „Popotnikove“, naj ostanejo listu zvesti tudi v teh hudih časih.

Za gradivo, ki je še ostalo in zaradi pičlega prostora do zdaj ni moglo priti na vrsto, prosi uredništvo p. n. sodelavce, naj potrpe, ko zopet nadaljujemo. Prejemnike lista, ki so z naročnino zaostali, pa prosimo, da se zavedajo svoje dolžnosti ter prej ko prej poravnajo svoje zaostanke pri upravništvu.

Založništvo,
uredništvo in upravništvo.

RAZPIS NATEČAJEV.

□ □ □

Štev. 303

Razpis natečaja.

(Mesto učiteljice)

Zabukovje. Dvorazredna mešana ljudska šola, II. plačilni razred, stalno mesto učiteljice. Prošnje službenim potom do 10. listopada 1915 na krajni šolski svet Zabukovje. Okrajni šolski svet Sevnica, dne 5. vinotoka 1915.

Listnica upravištva.

Tej številki so priložene poštne položnice. Naj se jih prejemniki lista, ki so z naročnino zaostali, blagovolijo pridno poslužiti. Kdor pa ima vse poravnano, naj jo prihrani za prihodnje leto.

Ravnokar je izšel **Besedni zaklad** z nemško-slovenskim slovarčkom k dr. Tumlrzevim jezikovnim vadnicam.

Sestavil Andrej Rape, učitelj v Ljubljani.

I. del obsega	23 strani in velja	20 h
II. " " "	61 " " "	40 h
III. " " "	85 " " "	50 h

Ti slovarčki so važna izpopolnitev zelo razširjene Tumlrzeve učne knjige za pouk nemščine in olajšujejo delo učiteljem in učenje učencem.

Posamezni izvodi se pošiljajo brezplačno na ogled.

Jan Bašta v Schönbachu pri Chebu, (češko)

∴ slavnoznana in najbolj solidna trgovina glasbil svetovnega glasa. ∴

Prípороča gg. učiteljem svoje izvanredne koncertne in orkestralne gosli, viole, cello, base, citre, kitare prve vrste, glasbila na pihala ugodnega glasa, ki se prav lahko izvaja, potem lesena in plehasta glasbila.

Mojstrske gosli s krásnim lokom in leseno skrinjo pošilja s poštnim povzajem za 18, 20, 24 ali 30 kron. — Ceniki zastonj in franko.

Najceneji direktni vir kupovanja! — Vsa glasbila se ceno, točno in dobro popravljajo! — Stare gosli in cello se izmenjujejo za nove! — Prodaja gramofonov in gramofonskih plošč! — Na tisoče priznanj od strani glasbenikov in učiteljev prípороčajo naša izvrstna glasbila.

"Pelikan" *Akvarelne in tempera barve,*

Günther Wagner-jeve umetniške in najfinejše tehniške akvarelne

■■■■■■ **barve** ■■■■■■

prekašajo glede čistoče, sijajnosti, mešovitosti in trpežnosti vse doslej znane izdelke.

: Najprikladnejša znamka za šolsko rabo :

Günther Wagner-jevi tekoči tuši

prevladujejo svetovni trg!

Gospodom učiteljem risanja so na zahtevo napleski (namazi) in cenik na razpolaganje.

GÜNTHER WAGNER,
Hannover in Dunaj X/1.

Obstoja od 1838 l. → odlikovanj.

„ Cenjenemu učiteljstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovejših vzorcih, najnovejše mladinske spise lastne in druge zaloge, poštno in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenki itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in poštne prost. - Vsako leto izide „Ročni zapisnik“ z osebnim statusom in imenikom vseh šol po slov. deželah.

**UČITELJSKA
TISKARNA
V LJUBLJANI**

registrov. zadruga z omejj. zavezo
Frančiškanska ulica 6.

